

Projekat finansira
Evropska unija

Ministarstvo javne uprave,
digitalnog društva i medija

PRIME TIME

Profesionalni, odgovorni i Inkluzivni Mediji

PRIRUČNIK ZA MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE O MANJINSKIM GRUPAMA

AUTORI:
NVO 35mm

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG)
Romska organizacija "Koračajte sa nama – Phiren Amenca"
NVO LGBT Forum Progres
NVO CAZAS

SADRŽAJ

UVOD	4
ZAŠTO BAŠ O NJIMA/NAMA?	5
MONITORING MEDIJA	8
<i>Monitoring medija - metodologija</i>	8
<i>Period obuhvaćen istraživanjem</i>	8
ANALIZA SADRŽAJA TELEVIZIJSKIH KUĆA I PORTALA O TEMAMA KOJE SE TIČU MANJINA	10
ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA O TEMAMA POSVEĆENIM ROMSKOJ I EGIPĆANSKOJ POPULACIJI	11
<i>Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama posvećenim romskoj i egipćanskoj populaciji</i>	12
<i>Odnos slike i teksta</i>	14
<i>Povod</i>	15
<i>Vulnerabilne grupe</i>	16
<i>Izvori</i>	16
<i>Karakteristike izvora</i>	17
<i>Vrsta stereotipa/predrasuda o vulnerabilnoj grupi</i>	18
<i>Vrijednosni odnos novinara prema temi</i>	18
<i>Zaključak</i>	19
<i>Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim romskoj i egipćanskoj populaciji</i>	20
<i>Zaključak</i>	29
ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA O TEMAMA POSVEĆENIM LGBTIQ POPULACIJI	30
<i>Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama posvećenim LGBTIQ populaciji</i>	31
<i>Zaključak</i>	35
<i>Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim LGBTIQ populaciji</i>	35
<i>Primjeri pozitivnih i negativnih naslova</i>	39
ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA O TEMAMA POSVEĆENIM MLADIMA	41

<i>Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama posvećenim mladima</i>	<i>42</i>
<i>Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim mladima.</i>	<i>45</i>
<i>Zaključak.</i>	<i>50</i>

ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA O TEMAMA POSVEĆENIM ŽENAMA.	52
<i>Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama posvećenim ženama</i>	<i>53</i>
<i>Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim ženama</i>	<i>55</i>
<i>Zaključak.</i>	<i>57</i>

ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA O TEMAMA POSVEĆENIM KORISNICIMA/AMA I BIVŠIM KORISNICIMA/AMA PSIHOAKTIVNIH SUPSTANCI	58
<i>Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama korisnicima/ama i bivšim korisnicima/ama psihoaktivnih supstanci</i>	<i>59</i>
<i>Zaključak.</i>	<i>59</i>
<i>Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim korisnicima/ama i bivšim korisnicima/ama psihoaktivnih supstanci</i>	<i>60</i>
<i>Zaključak.</i>	<i>63</i>

ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA O TEMAMA POSVEĆENIM OSI	64
<i>Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama posvećenim OSI</i>	<i>65</i>
<i>Zaključak.</i>	<i>67</i>
<i>Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim OSI</i>	<i>67</i>
<i>Zaključak.</i>	<i>70</i>

PREPORUKE I SUGESTIJE KOLEGA/INICA IZ MEDIJA.	71
--	-----------

GLOSARIJ(UM).	73
------------------------------	-----------

NAPOMENA

Štampanje ove publikacije omogućeno je finansijskom podrškom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori kroz projekat „**PRIME (Profesionalni, odgovorni i Inkluzivni Mediji)**“ u okviru Programa profesionalizacije medija. Mišljenja izražena u ovoj publikaciji su mišljenja autora i ne izražavaju obavezno stav Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori.

Projekat u partnerstvu sprovode: produkcjska kuća Galileo production, Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG), NVO 35mm, Romska organizacija “Koračajte sa nama – Phiren Amenca”, NVO LGBT Forum Progres, NVO CAZAS i Fakultet političkih nauka Univerziteta Crne Gore.

Termini koji su u ovoj publikaciji izraženi u muškom gramatičkom rodu, podrazumijevaju prirodni muški i ženski rod lica na koja se odnose.

UVOD

Priručnik „PRIME TIME“ za manjine nastao je u okviru projekta PRIME čijom se realizacijom želi ojačati profesionalna medijska scena u Crnoj Gori kroz jačanje inkluzivnog izvještavanja, nezavisnog i istraživačkog novinarstva o EU integracijama, uz isticanje perspektive manjina.

Projektom, kao i priručnikom, želimo da podstaknemo medije i medijske profesionalce/ke da izvještavaju sa više inkluzivnih i istraživačkih medijskih sadržaja, iz perspektive manjina – LGBTIQ osoba, osoba s invaliditetom, Roma/kinja, žena, korisnika/ca i bivših korisnika/ca psihoaktivnih supstanci.

Priručnik je nastao iz želje da široj javnosti, a posebno kolegama/inicama iz medija, približimo kako i koliko mediji kreiraju medijske sadržaje o pomenutim manjinama i na taj način utiču na percepciju javnosti, ali i stvaranje socijalne distance prema grupama i pojedincima/kama, koji/e su često višestruko diskriminirani/e i koji/e stereotipi i predrasude prate na gotovo svakom koraku.

Željeli smo da ponudimo rješenja kako bi moglo da se izvještava, naravno uz poštovanje pravila profesije, ali sa druge strane i poštovanja ljudskih prava. Ovo je Priručnik koji su zajedno stvorili/e oni/e o kojima se prave priče i oni koji/e prave priče.

Kako bi dobili i drugu stranu, tj. mišljenje medijskih profesionalaca/ki, o ljudskim pravima i medijima – sa akcentom na manjinske grupe koje su obuhvaćene PRIME projektom razgovarali smo sa predstavnicima/ama različitih medija i medijskih organizacija. Naši sagovornici/e su bili/e: Institut za medije, portal Kombinat, Nova M, Gradska RTV, portal Zumiraj, ND Vijesti, CIN Crna Gora, portal Vijesti, Monitor, RTCG, TVCG, Pobjeda, TV Budva, Radio Tivat, portal Feral Bar, RTV Rožaje, Radio Berane, portal UI info, Centar sjevera, Radio Adriatik Đakovo i Novi poredak. Sa kolegama i koleginicama iz pomenutih medija i institucija, iz svih regiona Crne Gore, razmijenili smo mišljenja i iskustva kako bi Priručnik bio cjelovitiji i kvalitetniji.

U priručniku se nalaze dva ključna sadržaja - **monitoring medija**, koji smo sproveli tokom trajanja projekta, sa analizama i preporukama za dalji rad i **terminologija** koju bi bilo poželjno koristiti prilikom izvještavanja, tj. kreiranja različitih medijskih proizvoda.

Projekat u partnerstvu sprovode: produkcijska kuća Galileo production, Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG), NVO 35mm, Romska organizacija “Koračajte sa nama – Phiren Amenca”, NVO LGBT Forum Progres, NVO CAZAS i Fakultet političkih nauka UCG, a finansira Evropska unija.

PRIME tim i redakcija

ZAŠTO BAŠ O NJIMA/NAMA?

PRIME tim čine predstavnici/e manjinskih grupa, ali i oni/e koji/e rade sa njima, takođe i novinari/. Ideja projekta počiva na želji onih koji/e se bore za ljudska prava, da LGBTIQ osobe, osobe s invaliditetom, Romi/kinje, žene, korisnici/e i bivši/e korisnici/e psihoaktivnih supstanci, dobiju u medijima udarni termin (PRIME TIME). Da se životne priče, onih koji/e su svakodnevno, ponekad i višestruko diskriminirani/e, dobiju svoj prostor u medijima, kako bi na taj način podstakli razumijevanje i toleranciju onih drugih - većine.

Prema popisu stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori koji je uradio Zavod za statistiku 2011. godine, mogu se dobiti podaci o nekim grupama, ali ne i svima onima koje su zastupljene u Priručniku.

Slika 1. Demografska mapa Crne Gore nakon popisa stanovništva 2011. godine

Prema pomenutom popisu, u kojem su se po prvi put prikupili podaci o OSI, pripadnici/e jedne od grupa vode se kao lica koja imaju smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti odnosno lica koja imaju praktična ograničenja u izvođenju ili učestvovanju u različitim aktivnostima.

Prema Zavodu za statistiku ova grupa uključuje lica koja doživljavaju ograničenja u osnovnim funkcionalnim aktivnostima, kao što su hod, sluh, vid itd, čak i ako je ograničenje bilo poboljšano upotrebom pomagala ili uz podršku okoline. Prema dobijenim podacima od ukupnog broja stanovnika – 11 odsto ima poteškoće pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti zbog dugotrajne bolesti, invalidnosti ili starosti.

Koristeći isti izvor informacija, tj. Popis iz 2011. godine, 6.251 osoba se izjasnila da je pripadnika/ca romske populacije, što čini 1.01 odsto stanovništva po opštinama kada je u pitanju nacionalna, odnosno etnička pripadnost. Kao Egipćani/ke se izjasnilo 2.054 što predstavlja 0.33 odsto stanovništva.

Takođe prema podacima Uprave za statistiku ali shodno procijenjenom broju stanovnika na 1 januar. 2021. godine, broj stanovnika starosti od 15 do 30 godina je 228.417 odnosno 36. 8 odsto od ukupnog stanovništva – kategorija u koju su svrstani mladi.

Prema podacima iste institucije i pomenute procjene iz 2021. godine broj žena u Crnoj Gori je 313.875 odnosno 51 odsto ukupnog stanovništva.

Uprava za statistiku ne raspolaže podacima koji se odnose na, pripadnike/ce grupa kojima je posvećen Priručnik, tj. ne postoje podaci za: žene žrtve nasilja, LGBTIQ osobe kao i zavisnike/ce i bivše zavisnike/ice od psihoaktivnih supstanci. Podatke o ovim grupama prikupljaju druge institucije ili nerijetko nevladine organizacije.

Prema Istraživanju Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) – Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori iz 2020. godine, građani su istakli da najviši stepen govora mržnje u svakodnevnom životu trpi RE populacija i pripadnici/e seksualnih manjina. Takođe je primjetno i da pripadnici/e ostalih grupa koje su bile predmet istraživanja nisu pošteđene govora mržnje u svakodnevnom životu – poput žena i OSI. Rezultati pomenutog istraživanja su ukazali da je u najvećoj mjeri diskriminacija izražena prema RE populaciji, te osobama sa invaliditetom.

Jedan od zaključaka CEDEM-ovog istraživanja jeste da je prema LGBTI osobama veomam izražena socijalna distanca, kao i da je ovo distanciranje na višem nivou u odnosu na RE populaciju – prema kojoj je godinama izmjeren visok stepen socijalnog distanciranja.

Slika br.2. Ilustracija - Govor mržnje

Pomenuto istraživanje je pokazalo da je prva institucija kojoj bi se građani obratili ukoliko budu žrtva diskriminacije – policija (za 28 odsto ispitanika/ica), dok su za 7,9 odsto anketiranih – upravo mediji prvi kojima bi se obratili u slučaju diskriminacije.

Zbog svih gore navedenih podataka, oni/e koji kreiraju medijske proizvode, bez obzira gdje rade treba da vode računa kako predstavljaju javnosti i građanima ranjive grupe tj. one grupe prema kojima tradicionalno postoji socijalna distanca i koji/e su svakodnevno diskriminirani/e.

Monitoring medija - metodologija

Za potrebe registrovanja načina izvještavanja o osjetljivim grupama korišćena je kvantitativna analiza sadržaja putem koje je utvrđeno prisustvo osjetljivih društvenih kategorija na najpopularnijim TV stanicama, kao i portalima. Analizom nisu obuhvaćeni štampani mediji zbog niskog tiraža, kao ni radio stanice koje na nedjeljnom nivou sluša svega 31,5 odsto građana. Pored malog broja publike, nedostatak je i to što većina radio stanica svoj program bazira na muzičkim formatima i servisnim informacijama umjesto na različitim medijima-radio, tv i slično.

Različite studije su pokazale da oko 96 odsto stanovništva gleda televiziju jednom nedjeljno ili češće, dok skoro dvije trećine to čini svakodnevno. Izbor TV stanica je odabran na osnovu istraživanja koja su utvrdila da su najpopularniji mediji: TV Vijesti, TVCG, TV Prva i TV Pink. Javni emiter je uvršten u uzorak jer je, u skladu sa članom 9 Zakona o nacionalnom javnom emiteru – Radio-televiziji Crne Gore, ova vrsta medija dužna da kreira sadržaje namijenjene svim društvenim kategorijama sa posebnim akcentom na djecu, mlade, manjine, osobe sa invaliditetom, kao i druge ugrožene kategorije stanovništva. Pored toga, RTCG je u obavezi da svojim sadržajima promovise kulturni i etnički identitet manjina.

U ovakvom izboru TV stanica napravljeno je poređenje između TV Vijesti i TVCG, te TV Prva i TV Pink koje su popularne zbog svog zabavnog programa.

Prema SimilarVeb-u i lokalnim studijama, portali sa najvećim obimom posjećenosti sajta u Crnoj Gori su: portal Vijesti osnovan 2011. godine, portal CDM, koji je ujedno i najstariji portal u Crnoj Gori, osnovan 1997. godine, portal RTCG osnovan 2013. godine, koji, kao medij osnovan, finansiran i kontrolisan od strane javnosti, ima posebnu obavezu prema građanima i portal Antena M.

Period obuhvaćen istraživanjem

Za svaku ugroženu društvenu grupu odabrani su određeni mjeseci kako bi se utvrdio način izvještavanja u mjesecima koji su od značaja za određenu osjetljivu grupu, tokom 2020. godine. Avgust i decembar su dva uobičajena mjeseca koja su prisutna u istraživanju.

Avgust je izabran zbog parlamentarnih izbora u Crnoj Gori, kako bi se utvrdilo i u kojoj su mjeri ugrožene društvene kategorije bile tema u predizbornoj kampanji političara, dok je decembar vrijeme kada se završavaju projekti i razne akcije i donacije koje organizuju privatne kompanije, koje se u medijima prikazuju kao društveno odgovorne poslovne prakse.

Slika br. 3 Ilustracija - Međunarodni dan Doma

Kao specifični mjeseci za Romsku populaciju izabrani su: april, avgust, novembar i decembar, zbog 8. aprila – Međunarodnog dana Roma i 5. novembra – Međunarodnog dana romskog jezika.

Mjeseci monitoringa za osobe sa invaliditetom bili su: maj, avgust, oktobar, decembar, imajući u vidu 5. maj – Evropski dan nezavisnog života, 15. oktobar – Dan svijesti o bijelom štapu, kao i 3. decembar – Međunarodni dan osoba sa invaliditetom.

Specifični mjeseci koji se tiču LGBTIQ populacije su: jun, jul, avgust, decembar. Istraživanje je obuhvatilo dešavanja povodom 28. juna – Međunarodnog Dana ponosa LGBTIQ osoba i 1. jul – usvajanje Zakona o istopolnom partnerstvu.

Za teme koje se tiču mladih specifični mjeseci su: jun, avgust, septembar i decembar, s obzirom da se univerzitetski ispiti održavaju u junu i septembru, te da su 12. avgust – Međunarodni dan mladih i 17. novembar – Međunarodni dan studenata.

Mjeseci u kojima se obrađuju teme koje se tiču zavisnika/ca i bivših zavisnika/ca od psihoaktivnih supstanci su: jun, avgust, novembar i decembar, imajući u vidu da su 26. jun – Međunarodni dan borbe protiv zloupotrebe droga i novembar – Mjesec prevencije zloupotrebe psihoaktivnih supstanci.

Teme koje se tiču žena uglavnom su prisutne tokom: marta, avgusta, novembra i decembra, s obzirom na obilježavanje 8. mart – Međunarodnog dana žena i 25. novembra – Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama.

Sprovedena je i kvantitativna analiza sadržaja prema šifrantima koji su bili prilagođeni za svaku od navedenih grupa. Istraživanje je obuhvatilo i kvalitativnu analizu sadržaja, odnosno analizu medijskog diskursa sa ciljem registrovanja upotrebe neprihvatljive terminologije, kao i diskursa koji se koristi u medijima tokom izvještavanja o ugroženim društvenim kategorijama.

**ANALIZA SADRŽAJA
TELEVIZIJSKIH KUĆA I PORTALA
O TEMAMA KOJE SE TIČU MANJINA**

Cilj ove analize je dekonstrukcija uređivačke politike na četiri televizijske kuće i četiri online medija kada su u pitanju teme koje se tiču manjinskih grupa i njihovog položaja u društvu.

**ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA
O TEMAMA POSVEĆENIM
ROMSKOJ I EGIPĆANSKOJ POPULACIJI**

Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama posvećenim romskoj i egipćanskoj populaciji

U prethodnom periodu u Crnoj Gori nije realizovano puno istraživanja koja su za cilj imala analizu medijskog izvještavanja o romskoj i egipćanskoj zajednici. Jedan od takvih pokušaja bila je i analiza koju je za potrebe organizacije „Mladi Romi“, realizovala agencija „Arhimed“ kroz praćenje i analizu objava vezanih za romsku i egipćansku populaciju tokom 2019.godine u štampanim, elektronskim i online medijima. Tada su analizirane objave na televizijama: TVCG, TV Vijesti, TV Prva, TV 777, TV Pink M, TV Nova M, dnevnim listovima: Vijesti, Dan, Pobjeda, Novosti, Dnevne novine i nedjeljnik Monitor i online medijima: CdM, Analitika, Portal RTCG, Portal Vijesti i Antena M.

Ova analiza pokazala je da u 2019. godini zabilježen pad objava o romskoj i egipćanskoj populaciji u negativnom kontekstu, u odnosu na 2018. i 2017. godinu. Podaci su pokazali da je od ukupno 1,168 objava o romskoj zajednici tokom 2019. godine, 139 objava imalo negativni kontekst (11,9%), u poređenju sa 2018. godinom, kada je od ukupno 1,279 objava njih 196 (15,3%) imalo negativan ton prema Romima i Egipćanima. U toku 2017. godine zabilježeno je ukupno 1,768 objava, od kojih su 292 objave imale negativan kontekst (16.52%). U ovoj analizi kao najčešći primjeri stereotipnog/negativnog izvještavanja izdvojeni su: navođenje nacionalnosti lica, najčešće u slučajevima sa krivičnim elementom (krađa, tuča i sl.) i postavljanje fotografija koje ne odgovaraju konkretnom događaju opisanom u prilogu (najčešće fotografije iz kampa Konik, fotografije djece, lica koja prose i sl.).

Treba istaći da postoji polučasovna emisija „Savore“ koja se emituje jednom mjesečno na Javnom servisu. Od 2011. godine postoji romski radio koji emituje program na području Podgorice. Od 2014. godine funkcioniše portal RomaNet - prvi portal u potpunosti posvećen romskoj zajednici. U posljednjih deset godina jednom godišnje je uz podršku Fonda za očuvanje i promociju prava nacionalnih manjina u Croj Gori izlazio časopis „Alav“.

Metod i korpus

Metoda je kvantitativno-kvalitativna analiza sadržaja. Jedinica analize je televizijski prilog na četiri TV stanice od najave novinara do kraja priloga.

Korpus sadrži priloge emitovane na četiri televizijske stanice: TVCG, Vijesti, TV Prvu i TV Novu M u periodu od četiti mjeseca – april, avgust, novembar i decembar 2020.godine. Ukupan broj analiziranih priloga za svaku TV stanicu bio je **94**, a pojedinačno po svakoj TV kući to izgleda ovako: *TV Vijesti* (**34**), *TV Nova* (**6**), *Prva TV* (**11**) i *RTCG* (**43**) priloga.

Najveći broj priloga o romskoj zajednici emitovan je na *RTCG* ukupno **45,7%** od ukupnog uzorka.

Slijedi *TV Vijesti* sa **36%** priloga. Najmanje pažnje romskoj zajednici posvetila je *TV Nova* sa svega **6,4%** priloga.

Analiza

Analiziranje sadržaja emitovanih na televizijskim stanicama koji su predmet istraživanja podrazumijevalo je praćenje nekoliko varijabli na osnovu kojih su dobijeni kvantitativni podaci koji su bili osnova za kvalitativnu analizu. Praćene su sledeće varijable: trajanje informacije, žanr i forma, odnos slike i teksta - slika pruža dokaz koji podržava šta je rečeno u off-u, tema, povod, vulnerabilne grupe, izvori, karakteristike izvora, vrste stereotipa o vulnerabilnim grupama, kršenje prava na privatnost, nepoštovanje profesionalnih standarda, te vrijednosni odnos novinara prema temi.

U nastavku će biti prikazani nalazi po nekim varijablama koji su značajni za dobijanje slike o uređivačkoj politici televizijskih stanica, kada su u pitanju teme o položaju romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori.

Posmatrajući po vremenu koje je posvećeno temama iz života romske i egipćanske zajednice najviše su izdvojili na *TVCG* ukupno **181** minut, zatim na *TV Vijesti* **138** minuta, *TV Prva* **11** minuta dok je najmanje tematika vezana za Rome bila prisutna na *TV Nova M* svega **9** minuta. Treba napomenuti da se na *RTCG* emituje polučasovna emisija „Savore“ koju uređuje i vodi romski novinar **Senad Sejđović** dio stalne programske šeme i koja je uračunata u vrijeme posvećeno Romima.

U ukupni korpus analize ušle su različite vrste emisija prikazivanih u periodu na koji se analiza odnosi. Dakle, analiza je rađena po ključnim riječima – Romi i Egipćani. Tako je u analizu sadržaja TV kuća ušli i prilozima koji su emitovani u informativnim emisijama, jutarnjem programu, specijalizovanoj emisiji „Savore“ kao i kratkom dokumentarnom filmu „Iz Lavirinta“ koji je emitovan na *TV Vijesti*.

Žanr

Žanrovski gledano televizijske kuće su teme iz života romske zajednice obrađivale kroz vijesti praćene živom slikom i tematske priloge. Ovaj žanr TV stanice su koristile u 72 slučaja, što je 38,2% emitovanih priloga. Intervju sa osobama koje se bave pitanjem inkluzije Roma ili sa samim članovima zajednice bio je prisutan u medijima osam puta.

Najmanje od svih žanrova je korišćena reportaža, samo u po jednom slučaju na *TV Vijesti* i *RTCG*. Najviše tematskih priloga vezanih za romsku i egipćansku zajednicu emitovano je na *TVCG* (18), zatim na *TV Vijesti* 13 priloga.

Na osnovu dobijenih podataka može se zaključiti da su TV kuće u analiziranom periodu najviše prenosile informacije o romskoj i egipćanskoj zajednici, a da su tematski prilozi koji podrazumijevaju inicijativu novinara i dublju priču o određenoj temi slabije zastupljeni kao žanr. Naime, kreiranje priloga zahtijeva intelektualnu i tehničku obradu informacije kako bi ona kroz novinarski tekst (off), zvuk i sliku pružila gledaocima informaciju. Dakle, interesovanje medija za romsku tematiku bilo je površinsko i odnosilo se u najvećem broju slučajeva na izvještavanje sa određenih događaja.

Odnos slike i teksta -slika pruža dokaz koji podržava šta je rečeno u off-u

Kroz analizu je primijećeno da je u gotovo 100% slučajeva slika bila u skladu sa onim što novinar govori. Ovdje se može ustvrditi da televizijske kuće u svojim priložima koriste slike koje su u potpunosti usklađene sa onim o čemu se u priložima radi, te da je na taj način zadovoljen profesionalni standard. Izbjegnuta je ranija praksa da se u priložima u kojima se pominje romska zajednica, bez obzira na temu, koriste slike i snimci iz romskih nehipijenskih naselja ili sakupljača sekundarnih sirovina i sl. Sada su prilozi ilustrovani različitim snimcima koji ne sadrže stereotipe prema romskoj zajednici. Izuzetak je postojao u jednom prilogu - "U toku akcija prikupljanja poklona za djecu RAE populacije sa seoskog područja" koji je emitovan na *TV Prva* 11.12.2020. godine. Iako je riječ o humanitarnoj akciji, tokom priloga nijednom nije prikazana romska zajednica već samo organizatori akcije.

Tema

Romi i Egipćani i njihove životne prilike bili su tema u 67 emitovanih priloga na televizijama. To je 71% od ukupnog broja priloga u kojima se pominju ove zajednice, dok je u ostalih 29% priloga tema romskog života bila prikazana u okviru prezentovanja aktivnosti državnih institucija, nevladinog sektora, izvještavanja o korona krizi i sl. Romi i Egipćani i njihovi životni problemi kao tema najviše su bili zastupljeni na *RTCG*, kroz 34 priloga, nakon njih najviše priloga (22) o Romima i Egipćanima emitovano je na *TV Vijesti*.

Primjeri za priloge u kojima su životne prilike Roma i Egipćana glavne teme su: "Romske porodice bez vode u jeku epidemije" emitovan 04.08.2020 na *TV Vijesti* kao i "Svjetski dan romskog jezika, gost Elvis Beriša" emitovan 05.11.2020 na *TVCG*.

Generalno, u najvećem broju slučajeva povod za objavljivanje sadržaja o Romima i Egipćanima na analiziranim televizijama je bila medijska inicijativa, odnosno kreiranje priloga koje nijedan drugi medij nije imao. Medijska inicijativa je bila povod u 49 priloga što je 52% od ukupnog uzorka. Ovaj podatak govori da je televizijsko novinarstvo napravilo iskorak u odnosu na štampane medije, te da su novinari sa televizija bili aktivniji u obrađivanju tema iz romske zajednice kroz priče sa samim pripadnicima ove zajednice na terenu. Televizije su, dakle, manje prostora poklanjale već pripremljenim događajima i promociji rada državnih organa ili civilnog sektora.

Tabela 1. Tema

Tema	<i>TV Vijesti</i>	<i>TVCG</i>	<i>TV PRVA</i>	<i>TV Nova</i>
Problemi i prava Roma i Egipćana	22	34	7	4
Korona virus	10	/	/	/
Promovisanje aktivnosti državne institucije	1	6	1	2
Promocija aktivnosti nevladinog sektora	1	2	1	/
Skandal/konflikt	/	1	/	/
Najava informativne emisije TV Žurnal	/	/	2	/

Povod

Jedan od indikatora zainteresovanosti medija da izvještavaju o položaju romske zajednice jeste povod za prenošenje neke informacije. Na osnovu povoda može se ocijeniti koliko su mediji bili motivisani da sami kreiraju informacije o Romima, odnosno da samo površno prenose već pripremljene informacije. U okviru analize jedan od zaključaka je da su televizijske kuće bile više orijentisane na stvaranje sopstvenih sadržaja o Romima nego na prenošenje vijesti i izvještavanje o već pripremljenim događajima. Taj odnos nije toliko drastičan ali za razliku od portala televizijske kuće imaju više medijske inicijative.

Tabela 2. Povod za izvještavanje o Romima i Egipćanima

Povod	<i>TV Vijesti</i>	<i>TVCG</i>	<i>TV PRVA</i>	<i>TV Nova</i>
Aktuelni događaj	9	8	1	/
Pseudodogađaj	6	11	8	2
Medijska inicijativa	19	24	2	4

Medijska inicijativa je najviše puta bila povod za snimanje sadržaja o Romima u radu novinara *RTCG* koji su napravili ukupno 24 priloga, zatim kod *TV Vijesti*, ukupno 19 priloga. Za razliku od njih, najmanje inicijative bilo je na *Prva TV* gdje su snimljena svega dva takva priloga. Dakle, po nalazima analize, u kreiranju sadržaja o romskoj tematici prednjači Javni servis od kojeg je to i očekivano budući da ova TV kuća ima zakonsku obavezu da informiše o svim grupama u društvu. Nalaz da je medijske inicijative najviše na Javnom sevisu govori da se u praksi poštuju profesionalni standardi.

Vulnerabilne grupe

U okviru ove varijable mjereno je koliko se Romi i Egipćani u priložima na televiziji pojavljuju kao glavna tema a koliko su sporedna tema. Analizirana je pozicija koju su pripadnici romske i egipćanske zajednice imali u prilogu – da li prilog govori dominantno o posmatranoj grupi, ili je ona sporedna (samo spomenuat) u prilogu. Na primjer, ukoliko prilog govori o stavovima političara oko izdvajanja za različite programe za Rome, riječ je o glavnom subjektu. Ukoliko je riječ o izvještaju sa zasijedanja državnog parlamenta gdje se govorilo o različitim državnim pitanjima koja su na dnevnom redu, a samo na kraju spomenuto da se nije stiglo raspravljati o izvještaju o implementaciji Strategije za Rome, onda se Romi i Egipćani pojavljuju kao sporedni subjekti.

Analizirajući pitanja da li su Romi glavna ili sporedna tema izvještavanja na televizijskim stanicama - u 65 priloga (69%) su bili glavna tema, dok su u 29 priloga bili sporedna tema odnosno pominjali su se u sklopu nekih drugih sadržaja. Najviše priloga sa Romima kao glavnom temom emitovala je *RTCG* (33), zatim *Vijesti* (22), *Prva TV* i *Nova M* po 5 priloga. S obzirom na činjenicu da su televizije imale najviše priloga koji su bili plod medijske inicijative, zaključak je da je tematika položaja romske zajednice bila značajno zastupljena na analiziranim stanicama, odnosno da su prostor da govore dobili sami pripadnici zajednice.

Izvori

Izvori informacija takođe su važan indikator kvaliteta određenog priloga i njegove vjerodostojnosti i objektivnosti. Naravno, kada se radi o saopštenjima državnih organa ili organizacija civilnog društva tada se obično čitav prilog bazira na jednom izvoru. Analizirajući izvore informacija koje su televizijske stanice koristile u svojim priložima, zabilježeno je da su se u 28,7% slučajeva odnosno u 27 priloga, novinari pozivali na službene izvore informacija, a u 45 priloga na neslužbene što je 47,8 odsto. U svojstvu službenih izvora pojavljuju se institucije, državni organi i sl. dok u neslužbene spadaju predstavnici zajednice, koji se bave romskom zajednicom.

Uzimajući u obzir činjenicu da televizijske kuće imaju veći obim medijske inicijative, onda je podatak o većoj zastupljenosti neslužbenih izvora očekivan. U priložima na televizijama više se pojavljuju pripadnici romske zajednice koji govore o svojim problemima, u odnosu na predstavnike državne administracije ili međunarodnih organizacija. Predstavnici vulnerabilne grupe odnosno pripadnici RE populacije javljaju se kao izvor u 34 prilogu na TV-u. Najviše takvih priloga bilo je na *TVCG* gdje

su u 14 priloga glavni izvori bili predstavnici romske zajednice, slijedi *TV Vijesti* sa 12 priloga, dok su svega tri priloga sa Romima i Egipćanima kao glavnim izvorima emitovana na *TV Prva*. Primjeri za priloge u kojima su Romi i Egipćani glavni izvor informacija su: “Nedžmija Beriša prvi doktor romske nacionalnosti u Crnoj Gori” emitovan na *RTCG* 20.12.2020 i “Gotovo svaka druga Romkinja ili Egipćanka stupa u brak prije 18. godine” emitovan na *TV Prva* 19.12.2020. godine.

Karakteristike izvora

Izvor informacije je veoma bitan element novinarstva i njegove objektivnosti. Za postizanje objektivnosti potrebno je određenu priču kreirati konsultovanjem više različitih izvora i njihovim suočavanjem.

Od toga koliko se izvora koristi u izvještavanju, umnogome zavisi vjerodostojnost onoga o čemu se piše. Kvalitet teksta ili priloga u medijima nije na istom nivou ukoliko se informacija dobija od jednog ili više izvora.

Iako dobar novinarski prilog treba da ima najmanje dvije strane i da se drži principa objektivnosti i nepristrasnosti, prilozi domaćih medija često daju samo jedan ugao. A istina najčešće leži negdje u sredini. Posebno je značajno kada se pravi prilog o položaju romske zajednice uključiti i pripadnike zajednice i njihove stavove o različitim pitanjima.

Kada se govori o karakteristikama izvora u okviru analize televizijskih kuća - u 56 analiziranih priloga korišćen je samo jedan izvor informacija što je 59,5 %. U ostalih 40,5% odsto priloga informacije su se crpile iz dva ili više različita izvora.

Ovo ukazuje da se u okviru TV priloga u najvećem broju slučajeva prenose informacije o već pripremljenim događajima ili prenose saopštenja za javnost. Prisustvo više izvora u jednom prilogu govori da je u pitanju medijska inicijativa, odnosno da se kreiraju novi sadržaji koje nijedan drugi medij nema. A takvih priloga je manje sudeći po dobijenim nalazima.

Pojedinačno gledano, najčešće su se za jedan izvor informacija opredjeljivali novinari *RTCG*, koji su u 24 priloga konsultovali samo jedan izvor prilikom sakupljanja informacija, nakon njih slijede *Vijesti* sa 22 takve informacija. Novinari *RTCG* su 19 priloga bazirali na dva, tri ili više izvora, nakon njih to su najčešće činili iz *TV Vijesti* 12 puta, dok sa druge strane *Nova M* je konsultovala više izvora u samo dva slučaja.

Vrsta stereotipa/predrasuda o vulnerabilnoj grupi

Analizirajući sve priloge u prethodnoj godini, zaključak je da nema stereotipnog prikazivanja romske zajednice i da su novinari ovih kuća uspjeli da izbjegnu greške koje su ranije bile često zastupljene u medijima. Analizom je utvrđeno da su novinari u najvećem broju slučajeva napustili ranije prisutnu praksu da se u izvještavanju o romskoj zajednici koriste stereotipi.

Nije zapaženo da se prilikom izvještavanja o određenim krivičnim djelima etnička pripadnost romskoj zajednici eksplicitno naglašava, što je bio jedan od najčešćih slučajeva stereotipizacije u medijima u ranijim periodima.

Takođe, nije primijećeno da se u priložima na televiziji koriste stereotipi o Romima kao ljudima koji su prljavi, koji imaju tradiciju maloljetničkih brakova, prosjače i skloni su kriminalu. U analiziranim priložima govori se o problemima sa kojima se suočavaju Romi, prezentuju se pozitivni primjeri inkluzije i slično.

Tabela 3. Vrsta stereotipa/predrasuda o vulnerabilnoj grupi

Vrsta stereotipa/predrasuda o vulnerabilnoj grupi	TV Vijesti	TVCG	TV PRVA	TV Nova
evidentirani elementi stereotipizacije	3	2	/	1
bez elemenata stereotipizacije	31	41	11	5

U ukupno 88 priloga odnosno 93,6 odsto analiziranih priloga, nije identifikovana stereotipizacija romske zajednice. Preostalih šest slučajeva ocijenjeni su kao predstavljanje romske populacije kroz ulogu žrtve kojoj treba stalno pomagati i potencijalne klastere infekcije kovida. Najviše stereotipnih priloga bilo je emitovano na *TV Vijesti* tri, a najetičniji u izvještavanju o Romima i Egipćanima bili su novinari *PRVA TV* gdje nije pronađen nijedan prilog sa elementima stereotipa, iako je činjenica da je na ovom mediju emitovano najmanje priloga.

Vrijednosni odnos novinara prema temi

Tokom analize je ocijenjeno da je u najvećem broju slučajeva kroz priloge provijavao izbalansiran odnos novinara prema temi, to je evidentirano u 33 televizijska priloga. Najviše pozitivnog odnosa imaju novinari *RTCG* u 12 analiziranih slučajeva, zatim *TV Vijesti* u 10 priloga.

Ovaj zaključak proističe iz činjenice da su ove dvije televizijske stanice imale najveći broj sopstvenih priloga, odnosno medijske inicijative, te da su se u njima držali profesionalnih standarda.

Identifikovan je samo jedan slučaj kada je novinarka *RTCG*-a imala negativan odnos prema temi. Ovaj prilog se odnosi na pojavu prvog slučaja infekcije COVID19 u kampu 1 na Vrelima ribničkim, gdje voditeljka u uvodu priloga naglašava da je pojava prvog slučaja u romskoj zajednici pouzdan znak da se epidemiološke mjere ne poštuju. Ovim ona dovodi cijelu romsku zajednicu u nepovoljan položaj predstavljajući ih neodgovornim i nedisciplinovanim, iako je do tada registrovano na stotine slučajeva kršenja mjera čiji su akteri bili pripadnici ostalih zajednica.

Zaključak

Ohrabrujuća činjenica je da je tokom analize utvrđeno da je 49 (52 %) priloga emitovanih na TV stanicama rezultat medijske inicijative novinara, što pokazuje da su novinari spremni da istražuju probleme Roma i Egipćana, a ne samo da prenose saopštenja i uzimaju izjave od osoba koje se bave romskom zajednicom kroz svoj posao.

S tim u vezi ohrabruje praksa da novinari sve više i češće komuniciraju sa samom zajednicom kako bi čuli njihov stav i mišljenje. Bitno je da o pitanjima u vezi sa romskom populacijom govore Romi i Romkinje, jer su oni tada noseći izvor informacija i na taj način im se daje glas i prostor u medijima.

Da je izvještavanje o Romima unaprijeđeno pokazuje i činjenica da se gotovo u potpunosti izbjegavaju stereotipi prilikom izvještavanja televizijskih novinara o Romima i Egipćanima.

S druge strane, još uvijek je veliki udio priloga koji se oslanjaju samo na jedan izvor informacija kada izvještavaju o romskoj i egipćanskoj populaciji, što ukazuje da su prilozi puko prenošenje saopštenja ili praćenje projektnih aktivnosti romskih organizacija ili državnih organa. Nedostaje kritičkog analiziranja programa podrške romskoj zajednici na nivou države, a izvještavanje je inicirano pseudo-događajima na kojima se promovise državna politika i podrška sistema romskoj zajednici.

Generalno, novinarska praksa kada je u pitanju izvještavanje o Romima i Egipćanima je unaprijeđena i podignuta na veći nivo u odnosu na raniji period kada se moglo naći kršenje Kodeksa novinara i stereotipizaciju romske populacije u medijima.

Ono što nedostaje je više afirmativnih priča o primjerima uspješnih ljudi iz romske zajednice. Budući da su predrasude prema Romima izražene i da građani imaju ogromnu etničku distancu prema ovoj zajednici takve priče bi pomogle u otklanjanju usvojenih stavova i pogleda na romsku zajednicu.

Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim romskoj i egipćanskoj populaciji

Metod i korpus

Metoda je kvantitativno-kvalitativna analiza sadržaja. Jedinica analize je medijska objava na portalima od naslova do potpisa novinara. Iako svi portali koji su predmet analize imaju mogućnost za ostavljanje komentara čitalaca, u ovoj analizi nijesu uvršteni komentari na objave.

Korpus sadrži **354** objave u periodu od četiri mjeseca – april, avgust, novembar i decembar 2020. godine, na četiri crnogorska portala: *Radio Televizija Crne Gore*, *Vijesti*, *CDM* i portal *Antena M*. U pomenutom periodu objavljen je sljedeći broj tekstova na analiziranim portalima: *RTCG* (**81**), *Vijesti* (**127**), *CDM* (**89**) i *Antena M* (**57**).

Analiza

Analiziranje sadržaja na online portalima podrazumijevalo je praćenje nekoliko varijabli na osnovu kojih su dobijeni kvantitativni podaci koji su bili osnova za kvalitativnu analizu. Praćene su sledeće varijable: rubrika, tema, povod, vulnerabilne grupe kao glavna ili sporedna tema, žanr, autorstvo teksta, grafička oprema, sadržaj grafičke opreme, povezanost teksta i grafičke opreme, tip naslova, osnovne karakteristike naslova, odnos naslova i teksta, izvori informacija, karakteristike izvora, nepoštovanje profesionalnih standard, vrsta stereotipa/predrasuda o vulnerabilnim grupama, kršenje prava na privatnost, okvir teksta i broj komentara.

U tekstu koji slijedi prikazani su nalazi po varijablama koje su signifikantne za dobijanje slike o uređivačkoj politici medija kada su u pitanju teme o položaju romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori.

Rubrika

Najviše objava o Romima i Egipćanima u periodu koji je analiziran nalazi se u rubrici društvo, zatim slijedi rubrika politika. U okviru ove dvije rubrike zastupljeno je 316 tekstova što čini 89,2% ukupno objavljenih tekstova.

S obzirom da je položaj romske i egipćanske zajednice splet različitih socijalno-ekonomskih faktora, ali i rezultat političke volje i strateškog pristupa države koji se ispoljava kroz rad institucija sistema i vladinih tijela sasvim je očekivano da se najveći broj informacija o RE nalazi upravo u ovim rubrikama.

Kako su objave po rubrikama raspoređene po portalima pokazuje Tabela 4.

Tabela 4. Rubrika

Rubrika	RTCG	Vijesti	CDM	Antena M
Politika	7	24	15	10
Društvo	49	98	70	43
Korona virus	20	1	/	2
Kultura	2	1	3	/
Izbori 2020	3	/	/	/
Crna hronika	/	1	1	/
Kolumna	/	2	/	2

Žanr

Žanr koji je najčešće zastupljen u izvještavanju o Romima je vijest. Pomenuti žanr procentualno najviše je korišćen na portalu *Antena M* (81%), a onda na portalima *CDM* (73%) i *RTCG* (73%).

Od ukupno 354 analizirane objave čak 249 odnosno 70,3% objavljeno je u formi vijesti. Ovaj podatak može da ukazuje na to da se o romskoj populaciji piše u najvećem broju slučajeva kada se prate određeni unaprijed kreirani događaji ili aktivnosti organizacija civilnog društva, državnih institucija ili međunarodnih organizacija. Na to ukazuju podaci iz sledeće varijable – povodi, gdje se vidi da je najveći broj objava vezan za aktuelne događaje, prenošenje saopštenja kao i pseudogađaje (press konferencije i sl.). Dakle, u najvećem broju objava izostaje samostalno izvještavanje medija kao i dublji analitički i kritički osvrt na politike i aktivnosti različitih subjekata prema romskoj zajednici. Članak kao žanr na uzorku najviše je zastupljen na portalima *Vijesti* i *CDM* u 21 % objava, dok je taj žanr najmanje zastupljen na portalima *RTCG* (12%) i *Antena M* u 9% slučajeva.

Primjer članka zabilježen je na portalu *Vijesti* kroz tekst “Strankama dobri samo kao glasovi” u kojem se navodi da se Romima manipuliše u vrijeme izbora od strane političkih partija, a da se one suštinski ne bave poboljšanjem položaja ove populacije. U Ovom članku obuhvaćena je tema političke participacije Roma iz više uglova i kroz analizu postojeće zakonske regulative i prakse koje su u raskoraku.

Povod

Podatak koji moguće najbolje odslikava izvještavanje o Romima i Egipćanima je povod za neku objavu, odnosno tekst. Postoji razlika je u novinarskom pristupu tematici romske inkluzije ukoliko se informisanje bazira samo na praćenju već pripremljenih događaja i njihovoj faktografskoj obradi, a sasvim je drugačije u slučajevima kada novinari žele da sagledaju neki od problema sa kojima se Romi suočavaju na analitičniji način i iz više perspektiva, uključujući i same predstavnike vulerabilne grupe. U skladu sa tim kroz ovu analizu je praćeno šta je motiv medija da izvještavaju o romskoj zajednici.

Jedan od zaključka je da je veoma mali broj objava na portalima rezultat medijske inicijative. Od ukupnog broja objava samo 33 teksta su takve prirode što je svega 9,3 % od ukupnog uzorka. To potvrđuje neke ranije tvrdnje da je izvještavanje o Romima i Egipćanima u najvećem broju slučajeva faktografsko, odnosno da se ove zajednice pominju u medijima najčešće kroz prenošenje saopštenja organizacija civilnog društva ili državnih i lokalnih institucija.

Dakle, nedostaje aktivniji odnos novinara, tačnije istraživačkih tekstova o romskoj i egipćanskoj zajednici. Na osnovu dobijenih podataka još jedan od zaključaka jeste da teme iz života Roma i Egipćana nijesu dovoljno interesantne za crnogorske medije. Dok je ovakav način izvještavanja donekle razumljiv kada su u pitanju privatni mediji jer se oni vode u najvećoj mjeri komercijalnim interesima i uređivačku politiku podređuju tome, to nije dobra praksa kad je u pitanju Javni servis.

Javni servis bi trebalo da posveti više prostora romskoj zajednici i da njegova politika bude više usmjerena na istraživačke priče kojima bi se analizirala socijalna inkluzija Roma, politike koje se sprovode u tom smjeru, njihova efikasnost i transparentnost.

Najviše tekstova koji su proizvod medijske inicijative objavio je portal *Vijesti*, tačnije 23 teksta koje su novinari ovog medija proizveli na sopstvenu inicijativu. Nakon njih, najviše ovakvih objava ima portal *RTCG*, preciznije 6 tekstova. Za razliku od ova dva portala, portal *CDM* objavio je samo jedan tekst koji je proizišao iz medijske inicijative.

Tekstovi koji su proizvod medijske inicijative su: “Kriminal pod velom tradicije” objavljen na portalu *RTCG* 12.12.2020 i “Baftijari: Vrela ribnička od ranije izolovana i distancirana od ostatka grada” objavljen na portalu *Vijesti* 15.04.2020.godine. Na ukupnom uzorku od 354 objava, onih koje se odnose na pseudo događaje je 63,8 odsto (226 objava). Što se tiče ovog elementa prednjači portal *Antena M* sa 72 odsto objava, dok najmanje ovakvih objava ima portal *Vijesti* ukupno 52,3 odsto.

Teme

Kada je riječ o temama kojima su se četiri portala bavila u periodu koji smo analizirali, najviše se objava koje se odnose na Rome i Egipćane odnosilo na temu prava i problemi Roma i Egipćana, ukupno 166 objava ili 46,8 % od ukupnog broja.

Tabela 5. Teme

Tema	RTCG	Vijesti	CDM	Antena M
Problemi i prava Roma i Egipćana	37	61	43	25
Promocija aktivnosti državne institucije	13	13	16	11
Promocija aktivnosti civilnog sektora	16	20	12	7
Skandal /konflikt	6	14	6	4
Aktivnosti političkih partija	4	6	4	5
Aktivnosti lokalnih samouprava	3	6	6	3
Najava jutranjeg programa	2	/	/	/
Izbjegllice /raseljena lica	/	1	/	/
Problemi manjinskih grupa	/	1	/	/
Stavovi nezavisnih intelektualaca o društveno političkim pitanjima	/	2	/	2
Korona virus	/	3	/	/
Analiza	/	/	2	/

Dakle, tema problemi i prava Romi i Egipćani najviše je bila zastupljena na portalu *Vijesti* sa 62 objave a najmanje na portalu *Antena M* sa 25 objava. U okviru ove varijable se prepliću teme pa tako aktivnosti državnih institucija ili civilnog sektora takođe mogu biti uvrštene u temu problemi i prava Roma i Egipćana, budući da se aktivnosti ovih subjekata upravo odnose na rješavanje ili promociju prava romske i egipćanske zajednice. Ipak, treba napraviti razliku između onih tekstova koji su rezultat medijske inicijative koji su usmjereni na temu prava i položaja Roma i Egipćana ali koji nude analitičniji pristup i uključuju predstavnike vulerabilne grupe.

U okviru analize zapaženo je da u okviru tema koje mediji obrađuju u odnosu na romsku i egipćansku zajednicu ima 30 objava na temu konflikata/sukoba. Najčešće se radi o objavama političkih partija pred izbore u avgustu 2020. godine kada su neke partije tadašnje opozicije tvrdile da DPS planira da dovede hiljade Roma iz inostranstva da bi glasali na izborima – “Medojević: Vlast sprema dovođenje hiljada Roma iz Italije, Njemačke i Holandije koji će glasati na izborima”. Primjer ovakvih objava je i sledeća na portalu *Vijesti* “Mitrović: Divanović kupovao glasove tokom posjete Jazu”. Ovakvih tekstova je bilo najviše na portalu *Vijesti* 14, zatim na *CDM*-u i *RTCG* po šest objava. U pomenutim tekstovima se Romi prikazuju u negativnom kontekstu kao grupa koja je upletena u nelegalne radnje poput kupovine glasova. Međutim, treba naglasiti da ovakvi tekstovi predstavljaju saopštenja partija koje mediji samo prenose.

Vulnerabilna grupa

Romska i egipćanska populacija se više pojavljuju kao glavna nego kao sporedna tema u objavama na portalima i to u 181 objave ili 51%.

Najčešće se kao sporedna tema RE populacije pojavljuje u saopštenjima političkih partija, državnih institucija ili lokalnih samouprava. Na primjer, tokom izborne kampanje za parlamentarne izbore 30. avgusta 2020. predstavnici političkih partija su pominjali ove dvije zajednice kroz jednu riječ – “Izborni program DPS-a: glavni cilj nove vlade učlanjenje u EU”. Jedan od primjera je i sledeća objava sa portala *Antena M* “Misija OEBS-a u Crnoj Gori pridružuje se svjetskoj kampanji 16 dana aktivizma protiv rodno zasnovanog nasilja”.

U ovoj analizi Romi su u većem obimu glavna tema objava što se može smatrati dobrom praksom, ali treba imati u vidu da se učestalost pojavljivanja ove ciljne grupe kao glavnog aktera objava ne može uvijek smatrati kao znak dobrog izvještavanja. Najveći broj tekstova o Romima rezultat je faktografskog izvještavanja i prenošenja saopštenja, a u mnogo manjem obimu rezultat medijske inicijative. Najviše tekstova u kojima su Romi i Egipćani **glavna tema** objavljeno je na portalu *Vijesti* ukupno 54,3%, što korespondira sa podatkom da je ova medijska kuća objavila najviše tekstova koji su rezultat novinarske inicijative. S druge strane, najmanje su Romi glavna tema na portalu *CDM* u okviru kojeg je objavljeno ukupno 48 odsto takvih tekstova.

Autorstvo teksta

Autorstvo je jedan od ključnih, ako ne i najvažnijih pokazatelja na koji način mediji obrađuju informacije, odnosno koliko imaju vlastite produkcije. Na osnovu navođenja imena autora može se

vidjeti koliko novinari stoje iza napisanog svojim imenom i prezimenom, odnosno da li se navode izvori informacija koje su proizvedene od strane novinskih agencija.

Najviše potpisanih objava, punim imenom i prezimenom novinara, bilo je na portalu *Vijesti* 61, dok nepotpisani tekstovi dominiraju na portalu *CDM* sa 85 tekstova ili 96 odsto. U ukupnom uzorku preovladavaju objave u kojima nije naznačeno ime i prezime novinara, što ukazuje na to da se radi o preuzetim saopštenjima organizacija civilnog društva, državnih i međunarodnih institucija i organizacija. Takvih objava, u ukupnom uzorku ima 246 odnosno 69,3 odsto.

Primjer jedne ovakve objave je “Opštinski tim Cetinjanima: Ostanite odgovorni, mjere mogu biti pooštrene”. Ovaj primjer takođe oslikava najčešće predstavljanje Roma u javnosti kao “žrtve” i istovremeno kao zajednicu kojoj se najviše pomoglo tokom COVID19. U svakom saopštenju jedino je romska zajednica bila grupacija za koju se navodilo koliko je paketa pomoći joj je dodijeljeno, što je uticalo na povećanje negativnih komentara prema ovoj zajednici.

Izvori

Mediji više konsultuju službene izvore odnosno institucije na državnom i lokalnom planu. To je bio slučaj u 162 objave, dok su neslužbene izvore su konsultovali u 146 slučajeva. Broj tekstova u kojima se nalaze i službeni i neslužbeni izvori je 37, dok je broj tekstova gdje izvor nije naveden ukupno devet. Ovaj podatak ukazuje na to da mediji u svom izvještavanju ne konsultuju u dovoljnoj mjeri samu ciljnu grupu odnosno romsku i egipćansku zajednicu.

U određenoj mjeri je opravdano korišćenje službenih izvora jer se prilikom obrade tema iz socijalne inkluzije novinari moraju pozivati i na službene podatke kao relevantne, ali izostaje češće ukrštanje više izvora u jednoj istoj objavi. Ovaj nedostatak ukazuje na to da se u najvećoj mjeri radi o objavama u kojima se promovira rad državnih organa i institucija, odnosno da je u pitanju ono što je već konstatovano – faktografsko izvještavanje. Vrlo često se Romi u tekstu citiraju samo u kontekstu zahvaljivanja na pruženoj pomoći i predstavljaju kolorit u tekstu, a ne noseće izvore informacija. Isto tako treba ukazati da je i prisustvo samo neslužbenih izvora u objavi takođe signifikantan pokazatelj medijske prakse, jer se u tim slučajevima radi o promovisanju rada civilnog sektora. Sa stanovišta objektivnosti medija najbolja je praksa koja uključuje više različitih izvora u istoj objavi.

Najviše je službene izvore koristio portal *Vijesti* i *CDM* u 48 objava dok je najmanji broj objava sa službenim izvorom imao portal *Antena M* i *RTCG* (33). Zastupljenost službenih i neslužbenih izvora u tekstovima najčešća je kod portala *Vijesti* u čijih 14 tekstova su zastupljena oba izvora, s druge strane najmanje je izvore kombinovao portal *Antena M* svega 2 puta. U tabeli br. 6 izdvojeni su izvori koji su se najviše koristili prilikom izvještavanja o Romima i Egipćanima.

To su političari iz vladajuće partije i lokalne samouprave, a nakon njih predstavnici NVO koje se bave pitanjima inkluzije ovih zajednica u naše društvo.

U izvještavanju o problemima Roma i Egipćana portali se najviše oslanjaju na informacije koje dolaze iz romskog nevladinog sektora, zatim na informacije iz lokalnih uprava. Generalno, kada se zajedno uzmu predstavnici romske zajednice i predstavnici romskih NVO (ljudi iz zajednice i Romi i Egipćani iz NVO), od ukupnog broja od 354 objava u 64 su oni bili glavni izvor informacija. To je ukupno 20% objava. Ovaj podatak navodi na zaključak da se mediji u svojem izvještavanju ne oslanjaju puno na mišljenja i stavove same zajednice o različitim temama koje se obrađuju a odnose se na život Roma i Egipćana.

Karakteristike izvora

Kada se analiziraju karakteristike izvora zaključak je, a što se naslanja na prethodne navode, da je informisanje o Romima uglavnom faktografsko odnosno prenošenje saopštenja i izjava. Na to upućuju podaci da je od ukupnog broja objava u njih 265 odnosno 74,6%, navođen samo jedan izvor. Jedan izvor u objavama koje su predmet analize govori da su se informacije o Romima u principu odnosile na prenošenje saopštenja, promociju aktivnosti civilnog i državnog sektora. To su vijesti o unaprijed pripremljenim događajima. Sa stanovišta objektivnosti ali i sadržajnosti objave najbolje je da se konsultuje više izvora jer se na taj način tema koja se tretira analitičnije sagledava i daje vrijednije informacije.

Tabela 6. Karakteristike izvora

Karakteristike izvora	RTCG	Vijesti	CDM	Antena M
Navodi se jedan izvor	62	93	62	54
Navodi se dva izvora	7	13	7	1
Navode se tri ili više izvora	12	19	17	1
Navodi se neimenovani izvor	/	2	3	1

Jedan izvor u svojim pričama najviše koristi *Antena M* u 94,7 odsto slučajeva, dok to najmanje radi portal *CDM* u 69,6 odsto slučajeva. Najviše različitih izvora u svom izvještavanju koristi portal *Vijesti* koji se u 19 tekstova oslanja na tri ili više izvora, dok to najmanje radi portal *Antena M* koji je tri izvora imao samo u jednom tekstu.

Grafička oprema i njena povezanost sa tekстом

Analizirana je i grafička oprema koju portali koriste u svojim objavama. Ovaj element izvještavanja mjereno je kroz analizu upotrebe slike, teksta, video snimaka, ilustracija i njihovog kombinovanja u jednoj istoj objavi. Tako se portali najviše koriste tekstem i slikom, što je slučaj u 263 objave ili 74,3 odsto objava. Nakon toga, mediji su najviše koristili kombinaciju teksta i video snimka u 22 objave. Samo tekst je najviše korišćen u objavama na portal *CDM* u 54 slučaja ili u 95 odsto njihovih objava.

Ranija praksa kod novinara je bila da su fotografije koje prate izvještavanje o Romima, bez obzira o kakvom se tekstu radi, da li se govori o problemima Roma, krivičnim djelima čiji su počinioi Romi, ili nekim drugim temama o pripadnicima romske populacije, uglavnom bile slične. Na većini fotografija predstavljana su romska naselja, koja su obično prljava, blatnjava i sa gomilom smeća, bez osnovne infrastrukture. Često se u izvještavanju medija moglo naići na slike velikog broj Roma, uglavnom su to žene sa velikim brojem djece, u pocijepanoj ili staroj odjeći. U velikom broju slučajeva su se koristile slike žena i djece koji prose na ulicama. Iako ovakve fotografije novinari možda nijesu postavljali svjesno, one su doprinosile produblivanju stereotipa koji su već ukorijenjeni kod građana.

U ovoj analizi nije zabilježeno puno slučajeva da slika odstupa od onoga što je napisano. U najvećoj mjeri je ta povezanost ostvarena. To znači da analizirani mediji u periodu monitoringa nijesu imali propusta u ovom dijelu. Preciznije, u 275 objava odnosno 77,5 odsto slučajeva grafička oprema je usklađena sa sadržajem teksta.

Potrebno je napomenuti da u slučaju portala *CDM* u 54 objave (što je ukupno 61% njihovih objava) nije evidentirana grafička oprema koja je uklonjena. Vjerovatno se radilo o tehničkim problemima.

Takođe, u istraživačkom periodu zabilježen je primjer gdje grafička oprema odnosno fotografija nije usklađena sa sadržajem teksta poput slučaja sa objavom “Još 20 pametnih telefona djeci RE populacije” na portalu *RTCG*. Takvih je ukupno 20 tekstova, najviše na portalu *Vijesti* (11), dok na portalu *CDM* nije bilo takvih tekstova. Iako se u tekstu govori o dodjeli telefona djeci u Nikšiću, na fotografiji je prikazan izbjeglički kamp na Koniku prije izgradnje sadašnjih zgrada. To svjedoči o nekoj vrsti stereotipa koji mediji vežu za romsku djecu a koje se slikama iz izbjegličkog kampa samo reprodukuju.

Slika 4. Primjer nepovezanosti teksta i grafičke opreme

Tip naslova

Što se tiče tipova naslova u analizi je ocijenjeno da se u samo 9 slučajeva radi o senzacionalističkim naslovima. Najviše ih je bilo na portalima RTCG i CDM po tri takva naslova. Takav je tekst naslova “Nijesmo navikli da budemo zatvoreni” koji je objavljen 6.4.2020. na portalu RTCG, koji upućuje čitaoca na to da su Romi koji su bili izolovani na Vrelima ribničkim za vrijeme prvog talasa epidemije COVID19, neodgovorni i nesvjesni opasnosti zdravstvene situacije u kojoj se našlo cijelo društvo. Senzacionalizam je prepoznat i u naslovu „Vrela ribnička: jedna porodica u izolaciji kao i svi iz ulaza, drugi se sunčaju ispred zgrade“ objavljen 4.4.2020. godina na portalu CDM Na portalu *Vijesti* zabilježen je jedan takav naslov. Najviše je u ukupnom broju objava, tip naslova bio informativni, to je bio slučaj u 268 ili 75,5% tekstova.

Sudeći po tipu naslova analizirani online mediji su izbjegli senzacionalističke naslove u objavama o Romima, što ukazuje na unapređenje izvještavanja medija i podizanje nivoa njihove objektivnosti, za razliku od nekih ranijih perioda kada je pisanje o romskoj zajednici bilo obojeno stereotipima i predrasudama.

Vrsta stereotipa/predrasuda o vulnerabilnim grupama

U 329 tekstova odnosno 92,6 odsto slučajeva portali su u svom izvještavanju izbjegli stereotipe. U ostalim objavama nije bilo stereotipizacije na šta utiče i činjenica da je najveći broj tekstova zapravo samo prenošenje informacija a ne medijska inicijativa. Moguće da bi rezultat bio drugačiji da su objave odnosno tekstovi rezultat inicijative novinara jer je stereotipizacija upravo pronađena u tekstovima koji su proizvod medijske inicijative. U jednom slučaju identifikovan je klasičan primjer stereotipa.

Radi se o tekstu “Romi ogradili na desetine placeva na Čemovskom polju” koji je portal CDM prenio, a izvorno je objavljen u dnevnom listu DAN. U ovom tekstu i njegovom naslovu čitava se jedna etnička grupa targetira kao uzurpator državnog zemljišta bez valjanih dokaza. U ostalim objavama generalno izbjegnuta je stereotipizacija romske zajednice. Evidentan je podatak da od ukupno 355 objava, elementa stereotipizacije ima u 26 tekstova gdje su pripadnici romske manjine prikazani kao žrtve. I ti tekstovi su na neki način stereotipizacija, budući da se samo romska zajednica ističe kao žrtva iako su i druge zajednice u sličnoj poziciji. Tako se na primjer u tekstu objavljenom na portalu *Antena M* “U Nikšiću pod zdravstvenim nadzorom još 40 osoba”, navode samo Romi kao primaoci pomoći, ali ne i ostali koji primaju pomoć čime se može steći utisak da se pribjegava stereotipu o Romima kao žrtvama kojima stalno treba pomagati.

Zaključak

Na osnovu analize izvještavanja četiri portala zaključak je da je izvještavanje o Romima i Egipćanima u najvećoj mjeri faktografsko, a da se mediji veoma malo bave dubinskim istraživanjem i analizom problema sa kojima se ove dvije zajednice suočavaju. Na to ukazuju podaci o broju objava koje spadaju u kategoriju vijesti i onih koje spadaju u medijsku inicijativu. Mali procenat objava koje su proizvod medijske inicijative pokazuje da se mediji ne interesuju u dovoljnoj mjeri za istraživački pristup u tretiranju tema iz oblasti prava romske i egipćanske zajednice.

Ipak, može se konstatovati da se novinarska praksa unaprijedila u pogledu pitanja predstavljanja romske zajednice odnosno da su izbjegnute neke greške od ranije koje su se ticale grafičke opreme koja je podražavala već ukorijenjene stereotipe o romskoj zajednici. Tako se na primjer više ne mogu vidjeti slike prljave romske djece, blatnjavih naselja i slično koje su ranije partile gotovo svaku vijest o Romima.

Primjer da se novinarska praksa unapređuje ogleda se u činjenici da je u preko 90 odsto tekstova izbjegnuta stereotipizacija romske i egipćanske zajednice, što upućuje na to da je izvještavanje o njima objektivnije i u skladu sa novinarskim standardima i etikom. Nije primijećeno da ima objava u kojima se ističe romska nacionalnost kod počinitelaca krivičnih djela kao što je to ranije bio slučaj.

Generalno, način izvještavanja o romskoj zajednici unaprijeđen je u smislu poštovanja profesionalnih standarda i etike, ali nedostaje sadržajni pristup novinara i njihova inicijativa da se samostalno bave položajem romske zajednice, umjesto da samo prenose vijesti i izjave različitih subjekata koji se bave ovom problematikom.

ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA O TEMAMA POSVEĆENIM LGBTIQ POPULACIJI

Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama posvećenim LGBTIQ populaciji

Ukupan broj analiziranih priloga za svaku TV stanicu bio je **55**, a pojedinačno po svakoj TV kući to izgleda ovako: *TV Vijesti* (**19**), *RTCG* (**16**), *Prva TV* (**12**) i *TV Nova* (**8**) priloga.

Analiza

Kada je u pitanju televizija „Vijesti“, odnosno izvještavanje ove televizije o LGBTIQ tematici, u četiri istraživanjem obuhvaćena mjeseca zabilježen je ukupan broj od 19 televizijskih priloga koji se na direktan ili indirektan način tiču LGBTIQ zajednice, što ovu televiziju po samom broju objavljenih televizijskih priloga stavlja na prvo mjesto, u odnosu na druge istraživanjem obuhvaćene televizije.

Analizom televizije „TVCG 1“, odnosno izvještavanje ove televizije o LGBTIQ tematici, u četiri istraživanjem obuhvaćena mjeseca primijećen je ukupan broj od 16 televizijskih priloga koji se na direktan ili indirektan način tiču LGBTIQ zajednice, što ovu televiziju po samom broju objavljenih televizijskih priloga stavlja na drugo mjesto, u odnosu na druge istraživanjem obuhvaćene televizije. Televizija „TVCG1“ dio je Nacionalnog servisa Crne Gore, koji je finansiran od strane građana te izvještavanje ove televizije mora biti posebno odgovorno, profesionalno i inkluzivno kada su u pitanju marginalizovane i vulnerabilne grupe. Kada je u pitanju televizija „Prva TV“, u četiri istraživanjem obuhvaćena mjeseca realizovan je ukupan broj od 12 televizijskih priloga koji se na direktan ili indirektan način tiču LGBTIQ zajednice, što ovu televiziju po samom broju objavljenih televizijskih priloga stavlja na treće mjesto.

Na samom kraju nalazi se televizija „Nova M“, odnosno izvještavanje ove televizije o LGBTIQ tematici, u četiri istraživanjem obuhvaćena mjeseca realizovan je ukupan broj od 8 televizijskih priloga koji se na direktan ili indirektan način tiču LGBTIQ zajednice, što ovu televiziju po samom broju objavljenih televizijskih priloga stavlja na poslednje mjesto, u odnosu na druge istraživanjem obuhvaćene televizije. Sama činjenica da za četiri posmatrana mjeseca, televizija „Nova M“ emitovala samo 8 televizijskih priloga indicira nepostojanje visokog stepena zainteresovanosti za LGBTIQ tematikom. Konačno, obrađeni podaci pokazuju da je tokom mjeseca avgusta ostvaren izuzetno nizak nivo televizijskih priloga kod svih televizija što dodatno potvrđuje nedostatak inicijative televizijskih kuća za samostalne inicijative Konzistentnost i ravnomjerno izvještavanje o marginalizovanim zajednicama je ključan element televizijskog izvještavanja.

Žanr

Medijske objave televizije „Vijesti“ karakteriše raznovrsnost žanra i forme, koja publici, odnosno široj crnogorskoj javnosti na interaktivan, jasan i profesionalan način prikazuje realnosti i okolnosti

života ali i prava LGBTIQ zajednice. U kontekstu ove kategorije evidentirano je pet vrsta žanra i forme i to – vijest ilustrirana živom slikom (68%), izjava (11%), TV paket – tematski prilog (11%), intervju (5%) i vijest bez slike (koju saopštava presenter (5%). Posmatrajući procentualne podatke, jasno je da televizija „Vijesti“ nastoji da kreira raznovrstan sadržaj praćen vizuelnim elementima koji upotpunjuju medijsku priču i na kvalitetan način istu predstavljaju javnosti.

Kod televizije „TVCG1“ primjetan je visok stepen žanrovske raznovrnosti, koja obuhvata 6 različitih vrsta i to: vijest ilustrirana živom slikom (56%), intervju (19%), vijest bez slike (koju saopštava presenter (6%), TV paket – tematski prilog (6%), izvještaj sa događaja (6%), kao i hibridni žanr (6%). Pored očekivano najvećeg broja televizijskih priloga u formi vijesti ilustrirane živom slikom, od izuzetne je važnosti činjenica da „TVCG1“ prednjači u raznovrnosti forme te na taj način postavlja primjer drugim televizijama na koji se sve način može kreirati adekvatan televizijski sadržaj o LGBTIQ zajednici. Televizija „Prva TV“ u kategoriji žanrovske raznovrnosti obuhvaćene su 4 različite vrste i to: vijest ilustrirana živom slikom (58%), TV paket – tematski prilog (25%), izvještaj sa događaja (8%), kao i izjava (8%). Iako televizija „Prva TV“ u ovoj kategoriji nije raznovrsna kao i dvije prve predstavljene televizije, svakako je evidentan napor da se gledaocima obezbjedi raznovrstan sadržaj kada je u pitanju LGBTIQ tematika.

Tabela 7. Žanr

<i>TV Vijesti</i>	<i>RTCG</i>	<i>Prva</i>	<i>Nova</i>
Vijest ilustrirana živom slikom (68%)	Vijest ilustrirana živom slikom (56%),	Vijest ilustrirana živom slikom (58%)	Vijesti ilustrirane živom slikom (87,5%)
izjava (11%)	Intervju (19%),	TV paket – tematski prilog (25)	Intervju (12,5%)
TV paket – tematski prilog (11%),	Vijest bez slike (koju saopštava presenter (6%)	Izvještaj sa događaja (8%)	
Intervju (5%)	TV paket – tematski prilog (6%),	Izjava (8%)	
Vijest bez slike (koju saopštava presenter (5%)	Izvještaj sa događaja (6%),		
	Hibridni žanr (6%).		

Kod televizije „Nova M“ evidentiran nizak stepen žanrovske neraznovrnosti, te je većina objavljenih televizijskih priloga u formi vijesti ilustrirane živom slikom (87,5%) dok je samo jedan prilog (12,5%) u formi intervju. Ovaj podatak jasno pokazuje potrebu za diverzifikacijom žanrova i forme kada je u pitanju predstavljanje LGBTIQ zajednice na televiziji „Nova M“.

Tema

U pogledu manje pozitivnih elemenata medijskog izvještavanja o LGBTIQ populaciji na televiziji „Vijesti“, u kategoriji Tema, zapažen je značajan postotak objava posvećen promovisanju aktivnosti državne institucije (čak 47% od ukupnog broja objavljenih priloga), promovisanju aktivnosti nevladinog sektora (21%), i samo 32% priloga koji se tiču prava i problema LGBTIQ populacije.

Kada je „TVCG“ u pitanju, u kategoriji Tema, kao i u većini ostalih istraživanjem obuhvaćenih televizija, uočena je značajan postotak objava posvećen promovisanju aktivnosti državne institucije (25% od ukupnog broja objavljenih priloga), promovisanju aktivnosti nevladinog sektora (čak 44%), skandal/konflikt (6%) i samo 25% priloga koji se tiču prava i problema LGBTIQ populacije.

Slično većini obrađenih televizija, i „Prva TV“ posjeduje elemente za koje podaci istraživanja ukazuju da postoji prostora za napredak.

Konkretno, primjećen je značajan postotak objava posvećen promovisanju aktivnosti državne institucije (čak 58,3% od ukupnog broja objavljenih priloga), promovisanju aktivnosti nevladinog

Tabela 8. Teme

<i>TV Vijesti</i>	<i>RTCG</i>	<i>Prva</i>	<i>Nova</i>
Promocija aktivnosti državne institucije (47%)	Promocija aktivnosti državne institucije (25%)	Promocija aktivnosti državne institucije (58,3%)	Promocija aktivnosti državne institucije (62,5%)
Promocija aktivnosti nevladinog sektora (21%)	Promocija aktivnosti nevladinog sektora (44%)	Promocija aktivnosti nevladinog sektora (8,3%)	Promocija aktivnosti nevladinog sektora (25%)
Prava i problemi LGBTIQ populacije (32)	Skandal/konflikt (6%)	Prava i problemi LGBTIQ populacije (33,3%)	Prava i problemi LGBTIQ populacije (12,5%)
	Prava i problemi LGBTIQ populacije (25%)		

sektora (8,3%), i samo 33,3% priloga koji se tiču LGBTIQ populacije, odnosno priloga koji se specifično bave pravima i problemima ove zajednice poput poteškoća LGBTIQ populacije u pristupu određenim servisima, kao i visokim nivoima homo/bi/transfobije u crnogorskom društvu.

Konačno, u pogledu kategorije Tema kada je u pitanju televizija „Nova M“ prednjače prilozima promocije aktivnosti državne institucije (62,5%), praćeni prilozima koji promovišu aktivnosti nevladinog sektora (25%) i pravima i problemima vulnerabilne grupe (12,5%). Kod svih televizija može se izvesti zaključak da nedostaju samostalne medijske inicijative kada je LGBTIQ zajednica u pitanju te da su teme većine ekraniзованих priloga pasivno prenošenje aktivnosti institucija i nevladinog sektora sa znatno manjim brojem ličnih priča i generalno niskim nivoom tematske raznolikosti.

Posmatrajući kategoriju izvora, televizija „Vijesti“ fokusirala se dominantno na službene izvore, konkretnije političare vladajuće većine (42%) i opozicioni političari (11%), kao i na neslužbene izvore, odnosno predstavnike/ce LGBTIQ populacije (47%). Imajući u vidu prethodno prikazane teme samih televizijskih priloga, posmatrani izvori se mogu smatrati relevantnim i neophodnim za kreiranje ujednačene i profesionalne medijske priče.

Tabela 9. Izvori

<i>TV Vijesti</i>	<i>RTCG</i>	<i>Prva</i>	<i>Nova</i>
Političari vladajuće strukture (42%)	Predstavnici LGBTIQ populacije (75%)	Predstavnici LGBTIQ populacije (92%)	Predstavnici LGBTIQ populacije (50%)
Opozicioni političari (11%)	Političari vladajuće strukture (19%)	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (8%)	Političari vladajuće strukture (25%)
Predstavnici LGBTIQ populacije (47%)	Opozicioni političari (6%)		Opozicioni političari (12,5)
			Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (12,5%)

Kada su u pitanju izvori televizije „TVCG 1“, prednjače neslužbeni izvori, odnosno predstavnici/ce LGBTIQ populacije, uglavnom aktivisti i javni zagovornici/ce zajednice (75%), kao i službeni izvori – političari vladajuće strukture (19%) i opozicioni političari (6%).

U slučaju televizije „Prva TV“ kao i u slučaju prethodne televizije, prednjače neslužbeni izvori, konkretno predstavnici LGBTIQ populacije i organizacija koje se bave zaštitom prava ove grupe (92%) kao i službeni izvori – predstavnici Ministarstva za ljudska i manjinska prava (8%).

Konačno, posmatrajući izvore televizije „Nova M“ uočeno je da dominiraju predstavnici/ce LGBTIQ populacije i nevladinih organizacija koje se bave promocijom i zaštitom prava ove grupe (50%), potom političari vladajuće strukture (25%), praćeni opozicionim političarima i predstavnicima Ministarstva za ljudska i manjinska prava sa po (12,5%).

Zaključak

Konačno, rezultati istraživanja pohvalno pokazuju da nije uočen niti jedan primjer stereotipizacije odnosno predrasuda vezanih za LGBTIQ zajednicu u objavljenim televizijskim prilozima, što je jasan pokazatelj određenog napretka u domenu javnog predstavljanja LGBTIQ populacije u Crnoj Gori.

Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim LGBTIQ populaciji

Posmatrajući medijsko predstavljanje LGBTIQ osoba na crnogorskim portalima neophodno je istaći da je u posmatranom periodu istraživanja, koji obuhvata mjesec jun, jul, avgust i decembar 2020. godine, objavljeno je 235 tekstova.

Zbirno posmatrajući četiri ciljana portala - Portal „RTCG“, Portal „Vijesti“, Portal „Antena M“ i portal „CDM“, ova brojka ukazuje da su crnogorski portali u posmatranom periodu od 4 mjeseca, dakle za 123 dana, u prosjeku kreirala dvije medijske informacije dnevno. Međutim, podaci dobijeni tokom istraživanja obezbjeđuju dodatni uvid u realno stanje koje otkriva da je većina objava grupisana oko datuma ili konkretnih događaja vezanih za LGBTIQ zajednicu, kao i aktivnosti dijela civilnog sektora posvećenog promociji prava i poboljšanju kvaliteta LGBTIQ osoba, poput konferencija, javnih okupljanja LGBTIQ osoba ili donošenja relevantne zakonske regulative.

U nastavku prikazani su dobijeni podaci za svaki portal ponaosob, sa izdvojenim varijablama i primjerima koji ukazuju na određene trendove u medijskom predstavljanju LGBTIQ osoba, te ostavljaju prostora za unapređenje kvaliteta samog izvještavanja u budućnosti.

Portal „CDM“ je, u četiri istraživanjem obuhvaćena mjeseca kreirao 81 prilog koji se na direktan ili indirektan način tiču LGBTIQ zajednice, što ga po samom broju objava stavlja na prvo mjesto u odnosu druge portale.

Portal "CDM" je praćen portalom „Vijesti“ sa 69 objava, zatim portalom „RTCG“ sa 53 objave, te portalom „Antena M“ sa ukupno 32 objave u posmatranom periodu.

Tabela 10. Teme

Portal „Vijesti“	Portal „RTCG“	Portal „CDM“	Portal „Antena M“
Prava i problemi LGBTIQ populacije (71%)	Promocija aktivnosti nevladinog sektora (45%)	Prava i problemi LGBTIQ populacije (46%)	Prava i problemi LGBTIQ populacije (69%)
Promocija aktivnosti državne institucije (13%)	Prava i problemi LGBTIQ populacije (30%)	Promocija aktivnosti nevladinog sektora (28%)	Promocija aktivnosti državne institucije (16%)
Promocija aktivnosti nevladinog sektora (13%)	Promocija aktivnosti državne institucije (19%)	Skandal/konflikt (15%)	Promocija aktivnosti nevladinog sektora (9%)
Skandal/konflikt (3%)	Skandal/konflikt (6%)	Promocija aktivnosti državne institucije (11%)	Skandal/konflikt (6%)

Analiza dobijenih podataka kada su u pitanju portali pokazuje da postoji nizak stepen vremenske rasprostranjenosti samih medijskih priloga, sa izuzetkom portala „Vijesti“. Posmatrajući avgust, kod većine portala je primjetan pad u količini kreiranja sadržaja, što je direktna posljedica mjeseca odmora, i pasivnije dinamike objava nevladinih organizacija kao i drugih aktera koji se na različite načine bave LGBTIQ populacijom u Crnoj Gori.

Ovo, u konačnom svjedoči nedostatku samostalnih inicijativa za kreiranjem sadržaja kod crnogorskih portala, već one u mnogome zavise od nevladinih organizacija, saopštenja Vlade i resornih ministarstava kao i drugih aktera u ovoj oblasti.

Teme koje crnogorski portali obrađuju u objavljenim pričama vežu se većinski za prava i probleme LGBTIQ populacije, kategorija koja obuhvata lične priče, napade na pripadnike/ce zajednice, zakonodavne promjene koje se tiču same LGBTIQ populacije u Crnoj Gori, kao i međunarodni trendovi u ovoj oblasti.

Međutim, evidentan je i visok procenat jednostavnog prenošenja, odnosno prosljeđivanja saopštenja ili informacija nevladinog sektora i državnih institucija vezanih za LGBTIQ zajednicu, javnosti. Zajedno sa drugim primjerima, i ova kategorija jasno ističe neophodnost za diverzifikacijom tematike koja se obrađuje na crnogorskim portalima kada je LGBTIQ zajednica u pitanju.

Štaviše, ovi podaci pokazuju jasan trend izmiještanja kreiranja sadržaja sa samih predstavnika medija na društvene aktere poput nevladinih organizacija ili državnih institucija.

Podaci dobijeni istraživanjem pokazuju da žanrovi izvještaj i vijest dominiraju crnogorskim portalima kada je LGBTIQ tematika u pitanju.

Tabela 11. Žanr

Portal „Vijesti“	Portal „RTCG“	Portal „CDM“	Portal „Antena M“
Izvještaj (62,3%)	Vijest (47,2%)	Vijest (43%)	Izvještaj (72%)
Vijest (23,2%)	Izvještaj (18,9%)	Članak (31%)	Vijesti (16%)
Članak (8,7%)	Članak (18,9%)	Izvještaj (14%)	Intervju (6%)
Intervju (4,3%)	Intervju (7,5%)	Komentar/kolumna (6%)	Članak (3%)
Komentar/kolumna (1,4%)	Komentar/kolumna (3,8%)	Intervju (5%)	Komentar/kolumna (3%)
	Hibridni žanr (1,9%)	Reportaža (1%)	
	Reportaža (1,9%)		

Kod svih posmatranih portala, evidentan je izostanak ili nizak procenat reportaža kao i komentara/kolumni, što dodatno doprinosi iznesenim zaključcima o nedostatku samoinicijativnih sveobuhvatnijih žanrova u izvještavanju.

Crnogorski portali, kada je izvještavanje o LGBTIQ populaciji u pitanju, koristili su raznolike izvore, dominantno predstavnike same vulnerabilne grupe, političare vladajuće strukture, ali i primarne i sekundarne izvore.

Tabela 12. Izvori

Portal „Vijesti“	Portal „RTCG“	Portal „CDM“	Portal „Antena M“
Primarni (39,1%)	Predstavnik vulnerabilne grupe (47%)	Sekundarni (51%)	Političari vladajuće strukture (38%)
Političari vladajuće strukture (15,9%)	Sekundarni (26%)	Primarni (16%)	Predstavnik vulnerabilne grupe (31%)
Predstavnici vulnerabilne grupe (15,9%)	Političari vladajuće strukture (11%)	Predstavnik vulnerabilne grupe (15%)	Sekundarni (16%)
Sekundarni (14,5%)	Opozicioni političari (6%)	Političari vladajuće strukture (7%)	Primarni (9%)
Opozicioni političari (13%)	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (6%)	Nije ukazan (6%)	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (3%)
Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (1,4%)	Primarni (4%)	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (4%)	Ombudsman (3%)
		Opozicioni političari (1%)	

Zavisno od uređivačke politike same medijske kuće, kao i ostvarenih kontakata u radu, procenti samih izvora se razlikuju, ali u konačnom, u ovom dijelu ne postoje očigledni negativni aspekti na koje istraživanje ukazuje.

Primjeri pozitivnih i negativnih naslova

LGBT FORUM PROGRES PODNIO VIŠE OD 200 PRIJAVA

Umjesto da slave zakon o istopolnom partnerstvu, pisali prijave zbog prijetnji

“Sa klasom dinamita vam se dolazilo na čestitku”, “treba to dok su na okupu lepe bombe, pa pobit’ ta g**** o jednom trošku”, “korona... ma nuklearna bomba sad treba”, “kad bi Putin ovu toplu braću pokupio za Sibir, garantujem da bi se izliječili”, sadržaj je dijela poruka koje su zajednici upućene nakon što su poslanici sa 42 glasa podržali zakon koji istopolnim parovima omogućava neka od prava kakva imaju heteroseksualni

4712 pregleda 5 komentar(a)

DRUŠTVO

JAVNA DEBATA O SLOBODI OKUPLJANJA LGBTIQ OSOBA

Sloboda i pravo na ljubav pripadaju svima

22/07/2020 13:16 Izvor: CDM

TRANS ZAJEDNICA

Iako nedovoljno vidljivi bore se za jednakost i slobodan život svih

Trans zajednici je neophodno dodatno osnaživanje i dodatne prilike, jer pored vidljivih ljudi iz zajednice mnogo je više onih koji nisu spremni da budu vidljivi, zbog toga što i dalje živimo u društvu koje ima mnogo predrasuda prema različitostima.

Kalezić: Za ljudska prava uvijek je pravo vrijeme

Autor: Jelena Grbović

22.06.2020. 07:19

Primjeri na naslovima iznad ukazuju da je došlo do značajnijeg pomaka u korišćenju pravilne terminologije, pozitivnog i informativnog okvira teksta u odnosu na prethodi period i rane početke medijskog izvještavanja o LGBTIQ tematici.

Međutim, uprkos napretku, primjeri ispod pokazuju da postoji prostor za napredak, odnosno dodatno obučavanje novinara/ki portala pogotovo u domenu izbjegavanja senzacionalističkih naslova i tekstova.

TVRDI DA SE NOVINAR PRERUŠIO ILI SE NASILNO UBACIO U DIREKTAN PRENOS

Litvanski poslanik uhvaćen u kadru sa golim muškarcem tokom onlajn sastanka

Na snimku, koji se vrlo brzo proširio internetom, čovjek se pojavljuje iza Grazulisa, očigledno bez odjeće i gleda preko njegovog ramena u ekran

16028 pregleda · 34 reakcija · 10 komentar(a)

TURSKI ZAVODNIK ČEKA PRVO DIJETE

Više voli muškarce: Ezel prevario trudnu suprugu sa kolegom

13/08/2020 10:45 Izvor: Telegraf

ZBOG KORONAVIRUSA

Svjetska Parada ponosa ove godine onlajn

Mnogo Parade ponose otkazane su zbog epidemije korona virusa, ali je zajednica LGBT odlučila da današnju Global Pride 2020. ipak održi, ali onlajn.

ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA O TEMAMA POSVEĆENIM MLADIMA

Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama posvećenim mladima

Monitoring televizija koje su izvještavale o mladima obuhvatio je četiri televizijske stanice: *RTCG*, *Vijesti*, *TV Prva* i *TV Nova M* u periodu od četiri mjeseca – jun, jul, avgust i decembar 2020. godine. Televizije su ukupno uradile **110** priloga koji su uključili mlade, u objavama je prednjačila *RTCG* (52), zatim *TV Vijesti* (27), *TV PRVA* (26), dok je *TV Nova M* imala najmanje objava o mladima (5).

Kada je u pitanju vrijeme, tj. trajanje priloga, mladima i temama koje se tiču mladih *RTCG* je posvetila najviše vremena oko **286** minuta, zatim *TV Vijesti* oko **102** minuta, *TV Prva* oko **48** minuta, dok je najmanje vremena mladima posvećeno na *TV Nova M* svega **10-ak** minuta.

Tabela 13.– Žanr i forma

Žanr i forma	<i>RTCG</i>	<i>TV Vijesti</i>	<i>TV PRVA</i>	<i>TV Nova</i>	Total
Vijest bez slike (saopštava je presenter)	0	0	1	0	1
Vijest ilustrovana živom slikom	3	11	10	0	24
Izvještaj sa događaja	8	2	1	0	11
TV paket – tematski prilog	8	5	5	3	21
Intervju	23	4	1	0	28
Izjava	2	1	5	1	9
Fičer	5	0	0	1	6
Telefonski izvještaj	0	0	0	0	0
Anketa	0	0	0	0	0
Javljanje uživo sa mjesta događaja	3	4	3	0	10
Reportaža	0	0	0	0	0
Hibridni žanr	0	0	0	0	0
Teško je utvrditi	0	0	0	0	0

Intervju je bio najzastupljeniji žanr koji su televizije koristile tokom obrade teme mladih i to u oko 26 % emitovanih priloga. Nakon toga slijedi vijest koja je bila ilustrovana živom slikom – oko 22 % ukupnog broja objava. Tematskim priložima tj. TV paketima bilo je obrađeno oko 19 % ukupnog broja analiziranih objava. Zatim slijede izvještaji sa događaja (10 %), uključenje uživo sa lica mjesta (9 %), izjava (8 %), fičer (5 %) i jedna vijest koji je saopštio presenter (1 %). Telefonski izvještaj, anketa, reportaža i hibridni žanr nije evidentiran tokom analize. Najviše tematskih priloga posvećenih temama koje dotiču mlade emitovano je na *RTCG* (8), zatim slijede televizije *Vijesti* i *TV PRVA sa po pet objava*, dok je najmanje tematskih priloga emitovano na televiziji *TV Nova – tri*.

U skoro svim objavama (109) slika koja je emitovana podržavala je šta je rečeno u off-u, osim u jednoj objavi na *TV PRVA* vijest bila bez slike.

Tema

Prava i problemi mladih bili su tema u 91 emitovanih priloga na posmatranim televizijama, što čini oko 83 % ukupnog broja analiziranog materijala. Jedan prilog emitovan na *RTCG* ticao se konflikta. Promovisanje aktivnosti državnih institucija odnosno nevladinog sektora bilo je zastupljeno u 11 odnosno 7 priloga objavljenih na televizijama. Najviše priloga koje su se ticale ili pominjale mlade objavio je *RTCG* (42), *Vijesti* (25), *TV PRVA* (19), dok je na *TV Nova* objavljeno pet priloga u vezi sa mladima.

U oko 53 % slučajeva povod za objavljivanje sadržaja o mladima bio je aktuelni događaj. Nakon toga slijedi medijska inicijativa u 35 % priloga, dok je pseudodogađaj bio zastupljen u oko 12 % objavljenih priloga. *RTCG* je u 20 objava bio proaktivan kada su u pitanju mladi tj. oko 38 % objavljenih priloga na pomenutoj televiziji činili su medijski inicirani prilozi, kod televizije *Vijesti* 33 %, *TV PRVA* 23 %, dok je na televiziji *NOVA* bilo 60 % medijski iniciranih objava.

Mladi su bili tema u 101 objavljenih priloga na posmatranim priložima, dok su u devet priloga bili sporedna tema. Najviše priloga gdje su mladi bili glavna tema emitovao je *RTCG* (46), zatim *Vijesti* (27), *TV PRVA* (23) i *TV Nova* (5).

Izvori

Izvori informacija takođe su važan indikator kvaliteta određenog priloga i njegove vjerodostojnosti i objektivnosti. Naravno kada se radi o saopštenjima državnih organa ili organizacija civilnog društva tada se obično čitav prilog bazira na jednom izvoru. Budući da su ranije analize izvještavanja o Romima govorile da je ono faktografsko i da se najvećem broju slučajeva samo prenose određena

saopštenja o aktivnostima državnih i nevladinih organizacija. Analizirajući izvore informacija koje su televizijske stanice koristile u svojim priložima došli smo do toga da je u 28,7% slučajeva odnosno u 27 priloga novinari se pozivaju na službene izvore informacija, a u 45 priloga neslužbeni što je 47,8%. U svojstvu službenih izvora pojavljuju se institucije, državni organi i sl. dok u neslužbene spadaju predstavnici zajednice, nevladinog sektora koji se bavi romskom zajednicom. U 22 priloga na TV stanicama bili su zastupljeni i službeni i neslužbeni izvori, najviše na RTCG gdje je 18 priloga sadržalo službeni i neslužbeni izvor. Nakon RTCG najviše takvih objava bilo je na TV Vijesti 4 priloga.

Predstavnici vulnerabilne grupe odnosno mladi su kao izvor korišćeni u 33 priloga emitovanih na posmatranim televizijama. Najviše emitovanih priloga bilo je na RTCG – 16 priloga, zatim slijede *Vijesti* sa sedam emitovanih priloga, *TV PRVA* sa šest, dok je *TV Nova* od pet emitovanih medijskih priloga kao sagovornike koristila mlade u četiri objave o njima.

Nakon predstavnika vulnerabilne grupe, kao najčešćeg izvora informisanja, slijede službeni izvori u oko 22 % emitovanih priloga, i službeni i neslužbeni izvori korišćeni su podjednako u oko 18 % priloga, zatim neslužbeni izvori u oko 16 %, političari vladajuće strukture u oko osam odsto priloga. Ombudsman kao izvor informisanja korišćen je u tri objave, porodica i prijatelji vulnerabilne grupe u dvije, dok je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava bilo izvor informisanja u jednoj objavi.

Analiza karakteristike izvora govori da se uglavnom navodio samo jedan izvor, u oko 64 % emitovanih priloga. Dva izvora informisanja evidentirana su u oko 14 % priloga, dok je tri ili više izvora navedeno u oko 22 % objava. Neimenovanih izvora nije bilo u analiziranim televizijskim priložima. RTCG je jedan izvora navela u 34 objave, *Vijesti* i *TV PRVA* su u po 17 emitovanih priloga navele jedan izvora informisanja, a *TV Nova* u dva objavljena priloga. Dva izvora najviše je koristila RTCG – sedam, po četiri *Vijesti* i *TV PRVA*, dok *TV Nova* nije imala dva izvora. Sa tri ili više izvora tokom emitovanih priloga prednjači RTCG sa 11, zatim *Vijesti* sa šest priloga, *TV PRVA* sa pet i *TV Nova* sa tri emitovana priloga sa tri ili više izvora.

Tokom analize 110 priloga u samo jednom prilogu RTCG je primijećena stereotipizacija mladih i to kroz ulogu žrtve. U ostalih 109 emitovanih priloga na svim analiziranim televizijama nije evidentirana stereotipizacija mladih.

Kršenje prava na privatnost dogodilo se u jednom medijskom prilogu i to na *Javnom servisu*. Naime, u pitanju je prilog pod nazivom „Samohrana majka iz Plava dvoje djece odgaja i školuje sa svega 120 EUR mjesečno“. ¹ Novinar obavještava javnost o majci koja u teškim egzistencijalnim uslovima ITVCG, <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/302234/dvoje-djece-skoluje-sa-120-eura-penzije.html>, rtcg.me, 07.12.2020.

odgaja dvoje maloljetne djece. Posrijedi je kršenje prava na privatnost kroz potpunu identifikaciju djece. Profesionalni i etički standardi ispoštovani su u objavama televizija: RTCG, *TV Vijesti* i *TV Nova*, dok je nepravilna terminologija korišćena u jednom prilogu *TV PRVA*.

U oko 72 % analiziranih medijskih priloga odnos novinara prema temi ocijenjen je kao neutralan, odnos je bio pozitivan u oko 22 % objava, izbalansiran u šest odsto objavljenih priloga, dok negativan odnos novinara prema temi nije zabilježen.

Tabela 14 – Vrijednosni odnos novinara prema temi

Vrijednosni odnos novinara prema temi	RTCG	TV Vijesti	TV PRVA	TV Nova	Total
Pozitivan	16	4	3	1	24
Negativan	0	0	0	0	0
Izbalansiran	2	1	2	2	7
Neutralan	34	22	21	2	79

Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim mladima

Analiza izvještavanja o mladima u Crnoj Gori rađena je na četiri crnogorska portala: *Radio Televizija Crne Gore*, *Vijesti*, *CDM* i portal *Antena M*, na uzorku od 353 objave za period od četiri mjeseca – jun, jul, avgust i decembar 2020. godine. U pomenutom periodu najviše objava je bilo na portalu *CDM* (100), zatim slijedi RTCG (97), *Vijesti* (94) i *Antena M* (62).

Najviše objava o mladima u periodu koji je bio predmet analize, bilo je u rubrici **društvo**, zatim slijede politika, kultura, korona virus, dok je u rubrikama izbori 2020 i crna hronika bilo podjednako objava. **U okviru rubrike društvo objavljen je 301 tekst** što čini oko 85 % od ukupno objavljenih tekstova.

Žanr koji je najčešće zastupljen u izvještavanju o mladima je **izvještaj**, zatim slijedi vijest, članak, intervju, kolumna, reportaža, dok hibridnog žanra nije bilo u analiziranom periodu. **Od ukupnog broja tekstova, čak 229 tekstova su bili izvještaji što čini oko 65 % svih korišćenih žanrova.**

Tabela 15. – Žanrovi

Žanr	RTCG	Vijesti	CDM	Antena M	Total
Vijest	24	16	14	6	60
Izvještaj	63	55	65	46	229
Intervju	2	3	5	1	11
Članak	7	18	7	7	39
Komentar/Kolumna	0	1	7	2	10
Reportaža	1	1	2	0	4
Hibridni žanr	0	0	0	0	0

Pseudodogađaj bio je povod za čak 158 objava, nakon čega slijede aktuelni događaj (156) i medijska inicijativa (39).

Nešto više od 10 odsto objavljenih tekstova nastali su kao rezultat medijske inicijative.

Ovakav podatak govori da je izvještavanje o mladima u najvećem broju slučajeva faktografsko, te da se radi o saopštenjima organizacija ili institucija, te da nedostaje proaktivniji odnos medija prema mladima, kao i istraživački tekstovi koji se tiču mladih i tema posvećenih isključivo ovoj grupi.

Najviše tekstova koji su proizvod medijske inicijative objavio je portal *Vijesti* (18), zatim slijedi *RTCG* (9), *Antena M* (5) i *CDM* (7). U izvještavanju sa pseudodogađaja prednjačili su *CDM* i *RTCG* sa 53 odnosno 52 teksta. Aktuelni događaj kao povod za izvještavanje evidentiran je najviše kod *Vijesti* (44), zatim slijedi *CDM* (40), dok su *Antena M* i *RTCG* imali po 36 objava.

U analiziranom periodu najviše je bilo objava koje su se ticale teme mladih, od ukupno 353 teksta, 197 tekstova se odnosilo na mlade što čini oko 56 % ili više od polovine ukupnog broja tekstova.

Tabela 16. – Tema

Tema	RTCG	Vijesti	CDM	Antena M	Total
Prava i problemi mladih	57	62	42	36	197
Skandal/konflikt	2	2	5	1	10
Promocija aktivnosti državne institucije	28	21	35	19	103
Promocija aktivnosti nevladinog sektora	3	4	7	2	16
Promocija aktivnosti državne institucije i promocija aktivnosti nevladinog sektora	7	5	11	4	27

Mladi su najviše bili zastupljeni na portalu *Vijesti* sa 62 objave a najmanje na portalu *CDM* sa 42 objave. Promocija aktivnosti državne institucije zabilježena je u čak 103 objave, zatim slijede zajednička promocija državne institucije i nevladinog sektora sa 27 tekstova, o promociji aktivnosti nevladinog sektora radilo se u 16 objava, dok je tema u kojoj postoji sukob u vezi sa mladima primijećena u 10 objava.

Mladi se u većini objava (194) pojavljuju kao glavna tema o kojoj se izvještava, dok su sporedna tema bili u 159 objava od ukupnog broja posmatranih tekstova. Najviše tekstova u kojima se mladi pominju kao glavna tema, imao je portal *Vijesti* sa 59 objava, zatim slijede *CDM* (50) i *RTCG* (48), dok je portal *Antena M* imao najmanje objava (37) koje su se ticale mladih.

Mladi se kao tema pojavljuju najčešće u saopštenjima iz službenih izvora i to u oko 36 % analiziranih tekstova. U pominjanju mladih prednjače partije i političari vladajuće strukture. Kombinacija korišćenja službenih i neslužbenih tekstova zabilježena je u 39 objava od 353 posmatrana teksta. Anonimni izvori nisu korišćeni, dok izvor nije naveden tek u tri posmatrana teksta. Predstavnik vulnerabilne grupe mladih je kao izvor zabilježen u 41 objavi što čini tek nešto više od 12 % ukupnog broja objava, dok su porodica i prijatelji predstavnika mladih bili sagovornici u samo dvije objave.

Službene izvore je najčešće koristio *CDM* (38), zatim *RTCG* (34), *Antena M* (29), dok je portal *Vijesti* imao najmanje objava iz službenih izvora (24). S druge strane portal *Vijesti* je imao najviše objava iz

neslužbenih izvora (23), zatim slije *CDM* sa jednim tekstom manje, portal *RTCG* sa 16 tekstova, dok je *Antena M* imala sedam tekstova iz neslužbenih izvora. U oko 75 % objavljenih tekstova, korišćen je samo jedan izvor. Korišćenje dva izvora primijećeno je u 49 objava, dok su tri ili više izvora korišćena u 42 teksta u posmatranom periodu. U korišćenju samo jednog izvora prednjači *CDM* sa 76 objava, zatim slijede *RTCG* (72), *Vijesti* (63) i *Antena M* (51). Tri ili više izvora prilikom informisanja javnosti najčešće je koristio portal *Vijesti* u 18 objava, zatim *CDM* (12) i *RTCG* (11), dok je portal *Antena M* koristio tri ili više izvora u samo jednoj objavi.

U više od polovine tekstova tj. u 53 % objavljenih tekstova, autorstvo nije bilo naznačeno, dok je puno ime i prezime novinara navedeno u 70 objava a inicijali u 50 objava.

Objavljivanje informacija sa drugih medija primijećeno je u 42 objave, dok su spoljni autori/stručnjaci navedeni u tri objave. U tekstovima u kojima nije naveden autor izdvaja se portal *CDM* sa 83 teksta, zatim slijede *Antena M* (40), *Vijesti* (32) i *RTCG* (29). Puno ime i prezime autora objava najčešće su navodili na portalu *Vijesti* (47), dok su inicijale najčešće koristili na portalu *RTCG* (53).

Povezanost teksta i grafičke opreme je u većini slučajeva ostvarena. U oko 84 % tekstova grafička oprema se odnosila na sadržaj teksta. U ukupno pet tekstova grafička oprema se nije odnosila na sadržaj teksta, dok se 14 % objava povezanost teksta i grafičke opreme nije bio vidljiv. U samo dvije objave bilo je teško odrediti povezanost teksta i grafičke opreme.

Što se tiče grafičke opreme, četiri posmatrana crnogorska portala su u oko 88 % objava (308 tekstova) koristili fotografiju kao dodatak tekstu. Ostatak objava od grafičke objave imao je: samo tekst, tekst i video snimak, tekst i video-snimak ili više kategorija.

Kada je u pitanju tip naslova u samo dvije objave i to u tekstovima RTCG i CDM primijećen je senzacionalizam, dok je u svim ostalim objavama naslov objave bio informativan.

U 88 % analiziranih tekstova naslov je bio u direktnoj vezi sa sadržajem teksta, u tek 42 objave naslov je bio u indirektnoj vezi sa predmetom istraživanja. Da naslov nije u vezi sa predmetom izvještavanja nije primijećeno tokom analize.

Analiza osnovnih karakteristika naslova pokazala je da u oko 95 % objava naslov sažeto prikazuje činjenice prezentovane u tekstu: *RTCG* (95), *Vijesti* (90), *CDM* (87) i *Antena M* (62).

U 14 tekstova naslovi su segerisali zauzimanje određenog odnosa, u tri teksta primijećeno je da naslov ima emocionalni odnos prema predmetu, dok je u samo dva teksta naslov vrijednosno komentarisao predmet.

Poštovanje profesionalnih standarda kada su u pitanju: istinitost, tačnost, poštenje/objektivnost, uravnoteženost, nepristrasnost i ostali profesionalni i etički standardi, tek u tri objave su primijećena kršenja navedenog. Portali *RTCG* i *CDM* su u posmatranom periodu objavili tekstove koje su evidentirane kao lažna informacija, dok je u jednoj objavi portala *Vijesti* korišćena nepravilna terminologija. Kada su u pitanju vrste stereotipa ili predrasude o vulnerabilnim grupama, u samo četiri teksta su primijećeni elementi stereotipizacije.

Uloga žrtve je primijećena u po dva teksta portala *RTCG* i *CDM*, dok je u jednom tekstu *Vijesti* objava sadržala karakteristike stereotipizacije – bespomoćne žrtve.

Kršenje prava na privatnost evidentirano je u četiri teksta od ukupno 353 teksta. U dvije objave portala *Vijesti* prekršeno je pravo na privatnost. Objava pod naslovom „Bez pritvora za tinejdžera koji je uhapšen sa pištoljem“² na pomenutom portalu predstavlja saopštenje Osnovnog suda koji je odbio kao neosnovan predlog Osnovnog državnog tužilaštva da u pritvor pošalje tinejdžera kojeg je policija u jednom podgoričkom naselju razoružala i uhapsila. Posrijedi je kršenje prava na privatnost kroz potpunu identifikaciju osobe koja je u tom trenutku bila zapravo samo osumnjičena, a ne pravosnažno osuđena

U tekstu „Humanitarna akcija – Mladi za Martinoviće“³ koji predstavlja saopštenje nevladine organizacije Centar za afirmaciju mladih, a koje je objavljeno na portalu *CDM* pravo na privatnost je prekršeno kroz potpunu identifikaciju dvoje maloljetnika, o čijoj se porodici piše u kontekstu siromaštva, a saopštenje prati i video materijal. Portal *RTCG* je u jednoj objavi kroz vizuelnu identifikaciju narušio pomenuto pravo.

Okvir teksta je bio pozitivan tj. informativan u 66 % objavljenih tekstova, zatim slijedi neutralan okvir koji je zabiljeđen u 71 objavi. Negativan odnosno kritički okvir teksta primijećen je kod 40 tekstova, dok je u devet tekstova bilo teško odrediti okvir teksta.

Portali *Vijesti* i *CDM* imali su podjednak broj tekstova sa pozitivnim okvirom (64), zatim slijedi *RTCG* (61), dok je *Antena M* imala 44 objave sa pozitivnim okvirom. Ista situacija je primijećena i sa

² *Vijesti*, Bez pritvora za tinejdžera koji je uhapšen sa pištoljem, *Vijesti*, 13.08.2020. <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/459979/bez-pritvora-za-tinejdžera-koji-je-uhapsen-sa-pistoljem>

³ *CDM*, Humanitarna akcija – Mladi za Martinoviće, *CDM*, 20.12.2020. <https://www.cdm.me/drustvo/humanitarna-akcija-mladi-za-martinovice/>

kritičkim okvirom teksta gdje su *Vijesti* i *CDM* imale po 12 objava, zatim slijedi *RTCG* sa 11 objava i *Antena M* sa pet tekstova. Neutralan okvir je imao najviše *RTCG* sa 24 objave, zatim *CDM* (21), *Vijesti* (14) i *Antena M* (12).

Tabela 16.– Okvir teksta

Okvir teksta	RTCG	Vijesti	CDM	Antena M	Total
Pozitivan (informativan)	61	64	64	44	233
Negativan (kritički)	11	12	12	5	40
Neutralan	24	14	21	12	71
Teško je odrediti	1	4	3	1	9

Zaključak

Zaključci monitoringa portala i televizijskih kuća kada su u pitanju mladi se razlikuju ali u suštini daju opšti prikaz odnosa medija prema mladima koji spadaju u vulnerabilne grupe. Najčešći povod za informisanje javnosti o mladima bili su pseudodogađaji u koje spadaju konferencije za štampu, skupovi koji promoviraju aktivnosti državnih institucija ili nevladinih organizacija.

Medijska inicijativa kao povod za informisanje javnosti o mladima je rijetka i novinari se uglavnom u objavama oslanjaju na već kreirana saopštenja i službene izvore. Mladi kao grupa ostaju predmet interesovanja medija tek sporadično i to u periodima obilježavanja određenih datuma.

Novinari u medijskim kućama o mladima se uglavnom oslanjaju na saopštenja, informacije o mladima se većinom svode na puko izvještavanje o ovoj temi. Mladi nisu u fokusu interesovanja medija već se radi o promociji donosioca odluka i realizatora tih odluka. Mladi i dalje ostaju na marginama percipirani kao neko grupa u čije se ime donose odluke a ne ranjiva grupa koja mora i treba biti uključena u proces razmatranja rješavanja problema koji ih se tiču.

Kao izvore informisanja mediji i dalje uglavnom koriste jedan ili više izvora, najčešće službenih, dok su sami predstavnici mladih rijetko korišćeni kao sagovornici. Iako je stereotipizacija rijetka i dalje mladi ostaju tek tema o kojoj drugi razgovaraju i koja se tiče drugih. Lažne informacije i nepravilna terminologija su primijećeni u neznatnom broju analiziranih objava, ali svakako ostaju teme sa kojima mediji treba da nastave da se bore.

Medijsko izvještavanje o mladima ne treba da se svodi samo na faktografsko izvještavanje, tj. informisanje o aktivnostima određenih subjekata. Mediji treba da informacije o mladima dopune prije svega istraživačkim priložima, reportažama, fičerima u kojima su mladi akteri. I mladi ne treba da budu u fokusu samo tokom određenih perioda već tema kojom će mediji da se bave svakodnevno.

S obzirom da mediji koncipiraju sliku javnosti, u ovom slučaju mladi ne treba da budu predstavljeni kao „naša budućnost“ već kao sadašnjost. Mladi se ne suočavaju sa problemima samo prilikom upisa u školu, fakultet, izbora haljina i odijela za svečanosti, već populacija koja, kao i ostale vulnerabilne grupe, ima svakodnevne izazove koje treba prevazići.

Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama posvećenim ženama

Televizije su ukupno uradile **103** priloga koja su se ticala žena. Po broji priloga prednjači *RTCG* (51), zatim *TV Vijesti* (26), *TV Nova M* (14) i na kraju *TV PRVA* sa 12 objava o ženama.

Tokom izvještavanja o temama koje su se ticale žena, mediji su se uglavnom koristili formom vijesti koje su ilustrovali slikom, u čak 36 priloga ukupno. Nakon vijesti ilustrovane slikom slijedio je intervjui koji je bio forma za izvještavanje u čak 24 priloga. Zatim slijede izvještaj sa događaja – oko 20% od ukupnog broja analiziranih priloga, kao i tematski prilog koji je bio zastupljen u oko 15%.

Od ukupnog broja analiziranih priloga najviše tematskih priloga posvećenih ženama emitovano je na *RTCG* (6), zatim slijede televizije *Nova* (5), *Vijesti* (4), dok je *TV PRVA* posvetila samo jedan prilog temama koje su se ticale žena. Tek u sedam priloga koji su emitovani, ono što je rečeno u off-u nije bilo u korelaciji sa fotografijom koja je pratila medijsko izvještavanje.

Analizirani prilozi pokazali su da promovisanje aktivnosti državnih institucija prednjači nad temama koje se tiču žena – i to u skoro 45% analiziranog uzorka ili 46 emitovanih priloga. Nakon toga slijedi promovisanje aktivnosti nevladinog sektora – 28% od ukupnog broja priloga.

Skandal tj. konflikt bio je kao tema zastupljen u 15 priloga, dok su prava i problemi žena bili tema tek 13 priloga što čini oko 17% ukupnog broja priloga. Najviše priloga koji su se ticali direktno prava i problema žena emitovao je *RTCG* (7), zatim *Vijesti* i *TV Nova* sa po tri priloga, dok se *TV PRVA* nije bavila pitanjima prava i problema žena.

**ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA
 O TEMAMA POSVEĆENIM ŽENAMA**

Tabela 17 - Tema

Tema	<i>RTCG</i>	<i>TV Vijesti</i>	<i>TV PRVA</i>	<i>TV Nova</i>	Total
Prava i problemi žena	7	3	0	3	13
Skandal/konflikt	5	7	1	2	15
Promovisanje aktivnosti državne institucije	24	10	4	8	46
Promovisanje aktivnosti nevladinog sektora	15	6	7	1	29

Pseudodogađaj bio je povod za većinu emitovanih priloga o ženama odnosno čini oko 47% od ukupnog broja analiziranih priloga. Medijska inicijativa bila je povod za čak 39 emitovanih priloga, dok je povod za 15 priloga bio aktuelni događaj koji se ticao teme žena.

U skoro svim priložima žene su bile glavna tema emitovanog sadržaja, osim u jednom prilogu emitovanom na RTCG gdje se radilo o sporednoj temi.

Analiza je pokazala, da su prilikom informisanja javnosti o temama koje su se ticali žena, mediji u većini slučajeva koristili neslužbene izvore informisanja – u oko 38% od ukupnog broja priloga. Zatim slijede službeni izvori (37), onda političari vladajuće strukture (9), Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (3), Ombudsman (2) i na kraju opozicioni političari koji su kao izvor informisanja poslužili u jednom prilogu. Žene kao predstavnici vulnerabilne grupe koja je predmet analize, kao ni porodica i prijatelji nisu korišćeni kao izvor informisanja u posmatranom periodu.

Prilikom medijskog izvještavanja o ženama, mediji su koristili samo jedan izvor u 52% od ukupnog broja emitovanog sadržaja. Nakon toga slijede prilozi sa tri izvora (26%) i dva izvora (22%). Analiza je pokazala da mediji nisu koristili neimenovane izvore.

Analizirajući vrste stereotipa/predrasuda u emitovanim priložima, u jednom prilogu RTCG o ženama se izvještava na herojski način, u dva priloga na TV Vijesti zabilježeno je izvještavanje u kontekstu promiskuiteta. Sve analizirane televizije su u emitovanim priložima koristile ulogu žrtve prilikom kreiranja priloga. Tako je žena prikazana kao žrtvana RTCG u 20 priloga, zatim slijede Vijesti (14) i TV Prva i TV Nova sa po pet priloga. U oko 54% analiziranog sadržaja nisu primijećeni stereotipi/predrasude.

Pravo na privatnost ispoštovano je u svim emitovanim priložima (103 ukupno). U jednom prilogu RTCG nije korišćena pravilna terminologija kada su u pitanju žene, u jednom prilogu TV Prva zabilježena je pristrasnost, dok se u jednom prilogu TV Nova našao element neuravnoteženog izvještavanja.

U više od polovine od ukupnog broja analiziranih priloga, čak 55 %, odnos novinara prema temi bio je izbalansiran. Neutralan odnos je zabilježen u 35% priloga, 10% priloga bilo je pozitivno obojeno, dok niti jedan prilog nije vrijednovan kao negativan.

Tabela 18. - Vrijednosni odnos novinara prema temi

Vrijednosni odnos novinara prema temi	RTCG	TV Vijesti	TV PRVA	TV Nova	Total
Pozitivan	6	0	2	2	10
Negativan	0	0	0	0	0
Izbalansiran	27	14	8	8	57
Neutralan	18	12	2	4	36

Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim ženama

Analizom četiri crnogorska portala zabilježeno je 215 objava koje su se ticale žena i to najviše na portalu CDM (65), zatim slijede Vijesti (64), RTCG (52) i na portalu Antena M (34).

Žene kao tema bile su najzastupljenije u rubrici društvo, zatim slijede politika, crna hronika i kultura, dok se u rubrikama koje su se odnosile na izbore i korona virus, žene nisu pominjale. U okviru rubrike društvo našlo se 147 objava što čini oko 68% ukupno analiziranih objava, politika (26%) i crna hronika i kultura zajedno oko šest odsto.

Tabela 18. - Rubrike

Rubrika	RTCG	Vijesti	CDM	Antena M	Total
Politika	8	20	24	4	56
Društvo	43	40	34	30	147
Crna hronika	1	2	6	0	9
Kultura	0	2	1	0	3
Izbori 2020	0	0	0	0	0
Korona virus	0	0	0	0	0

Žanrovski najzastupljenija je bila vijest u 111 objava što čini više od polovine analiziranog sadržaja. Izvještaj je bio zastupljen u oko 28% analiziranih objava, članak 14%, dok su intervjui, komentari, reportaže i hibridni žanrovi zajedno bili zastupljeni u oko sedam odsto.

U oko 86% analiziranih objava povod za medije bio je pseudodogađaj, u oko 13% objava radilo se o aktuelnom događaju, dok su samo tri objave činile medijsku inicijativu. Pseudodogađaj bio je povod za čak 158 objava, nakon čega slijede aktuelni događaj (156) i medijska inicijativa (39).

Na osnovu ovog podatka može se zaključiti da je izvještavanje o ženama uglavnom faktografsko, te da mediji nisu inicijatori tema koje se tiču žena. Medijska inicijativa zabilježena je na portalu CDM – dvije objave i portalu RTCG – jedna objava, portali Vijesti i Antena M nisu imali priloge koji govore o ženama a da su bili inicirani od strane medija.

Promocija aktivnosti državnih institucija prednjačila je kad su u pitanju teme o kojima se informisalo,

sa 98 objava. Sljedeća tema kojoj su portali posvetili prostor ticala se prava i problema žena (44), zatim promocija nevladinog sektora (36), skandal ili konflikt (35), dok se u dvije objave radilo o promociji aktivnosti državne institucije i promociji aktivnosti nevladinog sektora (kombinovano). Oko 63% analiziranih tekstova su kao temu imali promociju.

U analiziranom periodu najviše je bilo objava koje su se ticale teme mladih, od ukupno 353 teksta, 197 tekstova se odnosilo na mlade što čini oko 56 % ili više od polovine ukupnog broja tekstova.

U više od 91% analiziranih objava, žene su identifikovane kao glavna tema, dok se u 19 objava radilo o njima kao sporednoj temi. Na portalu *CDM* mladi su bili glavna tema u 60 objava, zatim slijede *Vijesti* (56), *RTCG* (50) i *Antena M* (30).

Neslužbeni izvori korišćeni su u 91 objavi što čini oko 44%. Kao izvor informisanja su korišćeni političari vladajuće strukture (18%), službeni izvori (14%), primarni izvori (10%), opozicioni političari (9%), dok su Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ombudsman i neimenovani izvori činili preostali pet odsto.

Samo jedan izvor informisanja evidentiran je u 164 objave, tri ili više izvora navedeni su u 31 objavi, u 20 objava navedena su dva izvora.

U većini tekstova (63%), autorstvo nije naznačeno, puno ime i prezime navedeni su u 27 objava, inicijali imena i prezimena u 10 objava, inicijali u dvije objave. Drugi mediji korišćeni su u 34 objave, višestruko autorstvo primijećeno je u tri objave, novinari i drugi mediji u dvije objave, dok je u jednoj objavi naveden spoljni saradnik.

U tekstovima u kojima nije naveden autor sa najviše objava je portal *CDM* (53), zatim *Vijesti* (33), *RTCG* (28) i *Antena M* (22). Izdvaja se portal *CDM* sa 83 teksta, zatim slijede *Antena M* (40), *Vijesti* (32) i *RTCG* (29). Puno ime i prezime autora objava najčešće su navodili na portalu *Vijesti* (47), dok su inicijale najčešće koristili na portalu *RTCG* (53).

Grafička oprema koju čine tekst i fotografija je evidentirana u oko 64% od ukupnog broja analiziranih objava. Tekst i ilustracija primijećeni su u 44 objave, tekst i više kategorija sadržalo je 17 objava, tekst i video snimak 15 objava, dok je tekst činio samo dvije objave.

U deset objava bilo je teško odrediti povezanost teksta i grafičke opreme, u oko 46 odsto objava grafička oprema se odnosila na sadržaj teksta, oko 31 odsto objava grafička oprema se nije odnosila vidljivo na sadržaj teksta, dok se u oko 19 odsto grafička oprema se nije odnosila na sadržaj teksta.

Većina naslova bila je informativna (85%), dok je u osam objava naslov bio senzacionalistički. Tek u jednoj objavi portala *Antena M* naslov nije bio u vezi sa predmetom izvještavanja, u devet objava naslov je bio u indirektnoj vezi, dok su sve ostale objave imale naslove koji su bili direktno u vezi sa sadržajem teksta.

U 173 objave ispoštovani su profesionalni i etički standardi, u 35 analiziranih objava falila je

uravnoteženost, u pet objava nije ispoštovana nepristrasnost, jednoj objavi falila je objektivnost, dok se u jednoj objavi našla mješavina činjenica i izmišljenih podataka.

U više od polovine analiziranih objava (56%) nisu bili prisutni elementi stereotipizacije. U 36 odsto objava žene su prikazane kao žrtve, u pet odsto objava primijećen je stereotip za promiskuitetne osobe, u četiri objave žene su prikazane kao heroji, dok su u jednoj objavi prikazane kao bespomoćne žrtve.

Većina objava (83) imala je negativan/kritički stav prema ženama, zatim slijedi pozitivan stav u 73 objave, u 54 objave okvir teksta bio je neutralan, dok je pet objava bilo teško odrediti. Portali *RTCG*, *Vijesti* i *Antena M* imali su više negativnih nego pozitivnih tekstova, dok je portal *CDM* imao podjednak broj pozitivnih i negativnih tekstova.

Zaključak

Veliki broj obrađenih tekstova na portalima zapravo je promocija aktivnosti institucija ili nevladinog sektora te su dominantni izvori predstavnici institucija ili predstavnici organizacija civilnog društva, odnosno njihova saopštenja i objave na Twitteru.

U većini slučajeva žene jesu glavna tema. Pominjanje nasilja nad ženama, ravnopravnosti, i značaja žena u društvu, kao i određenih statistika koje se tiču ove vulnerabilne grupe najviše su zastupljene u mjesecima novembar i mart kada su i Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama i Međunarodni dan žena. Tada su institucije i nevladin sektor posebno aktivni putem čestitki, saopštenja i realizovanjem određenih projektnih aktivnosti.

Pozitivna praksa medija što u većini slučajeva nije prekršeno pravo na privatnost i ispoštovani su profesionalni standardi. Dodatno, u najvećem broju slučajeva, kada su u pitanju portali, objave prati grafička oprema koja se direktno ili indirektno odnosi na tekst ili prikazuje osobu koja se pominje ili citira u tekstu.

**ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA O TEMAMA
POSVEĆENIM KORISNICIMA/AMA
I BIVŠIM KORISNICIMA/AMA
PSIHOAKTIVNIH SUPSTANCI**

***Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama korisnicima/ama
i bivšim korisnicima/ama psihoaktivnih supstanci***

Ukupan broj analiziranih priloga kada su u pitanju teme koje se tiču korisnika i bivših korisnika psihoaktivnih supstanci je 14. Na *TV Prva* emitovana je polovina analiziranih priloga tačnije njih sedam, zatim slijede *Nova M* i *Vijesti* sa po tri, dok je na RTCG-u emitovan samo jedan prilog kada je u pitanju pomenuta grupa.

U odnosu na temu a na osnovu istraživanja može se zaključiti da se nijedan prilog ne tiče prava i problema korisnika psihoaktivnih supstanci, te da su skoro svi (13) bazirani na promovisanju aktivnosti državne institucije, dok je jedan bilo teško odrediti jer se radi o novim detaljima u vezi sa ubistvom Baranina Miloša Peruničića u Marbelji, što se ne uklapa jasno u navedene kategorije.

*Međutim, iako kršenje etičkih standarda
i prava na privatnost nije evidentirano u uzorku,
svi prilozi obrađuju teme kriminalnih i ilegalnih aktivnosti,
te se može zaključiti da se radi o indirektnoj stereotipizaciji
korisnika psihoaktivnih supstanci koji su u analiziranim priložima
u svim slučajevima predstavljeni kao prestupnici ili kriminalci.*

Ovome govori u prilog i činjenica da su u svim priložima korisnici psihoaktivnih supstanci sporedna tema.

Izvori informacija su pretežno službeni – osam priloga, sekundarni – jedan prilog, a u pet priloga nisu ukazani. Iako nije jasno naznačeno da li je izvor policija ili tužilaštvo, jasno je ko su akteri i ovi podaci nužno ne umanjuju vjerodostojnost vijesti, budući da su praćene fotografijama ili video zapisom.

Na *TV Prva* primijećena su četiri priloga na kojima nisu jasno naznačeni izvor i na *Vijesti* jedan. Predstavnik vunerabilne grupe, njihovih porodica i prijatelja, Ministarstva za ljudska i manjinska prava, ombudsmana, političara - uopšte nema na listi izvora informacija kada su u pitanju korisnici i bivši korisnici psihoaktivnih supstanci.

Zaključak

Na osnovu rezultata istraživanja može se zaključiti da analizirane televizije ne prepoznaju bolest zavisnosti kao temu od javnog značaja, ne pokazuju inicijativu za podizanjem svijesti o ovoj temi, te nažalost, na osnovu nedostatka medijske reprezentacije korisnika psihoaktivnih supstanci možemo ovu grupu okarakterisati kao marginalizovanu u crnogorskom društvu.

Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim korisnicima/ama i bivšim korisnicima/ama psihoaktivnih supstanci

Tokom juna, avgusta, novembra i decembra 2020. godine na crnogorskim portalima *Antena M*, *RTCG*, *Vijesti* i *CDM* objavljeno je ukupno 373 teksta u kojima se spominju korisnici psihoaktivnih supstanci ili same psihoaktivne supstance.

Tokom novembra, koji je prepoznat kao Mjesec borbe protiv bolesti zavisnosti, objavljeno je najmanje tekstova u odnosu na cjelokupan analizirani period (*CDM* – 26, *Antena M* – 16, *Vijesti* – 16, *RTCG* – 14). Najveći broj tekstova u analiziranom periodu objavio je portal *CDM* (120) dok je najmanje tekstova objavila *Antena M* (77).

Na crnogorskim portalima *Antena M*, *CDM*, *RTCG* i *Vijesti*, kada je u pitanju pristup pisanja tekstova o korisnicima psihoaktivnih supstanci, primjetno je da su većinom smješteni u rubrici crne hronike, tek preko 20% tekstova pripada rubrici društvo, a rezultati pokazuju da se u politici provlače ove teme. Portal *CDM* nijedan tekst nije objavio u kategoriji politika dok su ostali portali imali objave u pomenutoj kategoriji (1-2%).

Tabela 19. Rubrika

Rubrika	<i>Antena M</i>	<i>RTCG</i>	<i>Vijesti</i>	<i>CDM</i>
Politika	1%	1%	2%	-
Društvo	19%	20%	15%	15%
Crna hronika	79%	79%	83%	85%

Tekstovi iz rubrike društvo se vezuju za teme promocije nevladinog sektora, iako ni ti procenti ne premašuju dva odsto u slučaju portala *CDM*-a, nešto manje i državnih institucija čija je promocija najviše zastupljena na portalu *Antena M* (88%), a najmanje na portalu *Vijesti* (71%).

Prava i problemi vunerabilne grupe je tema čiji je procenat zastupljenosti zanemarljivi – najviše na portalu *Vijesti*, svega šest odsto tekstova (tabela 2).

Tabela 20. Tema

Tema	<i>Antena M</i>	<i>RTCG</i>	<i>Vijesti</i>	<i>CDM</i>
Prava i problemi vulnerabilne grupe	3%	4%	5%	6%
Promocija aktivnosti državne institucije	88%	79%	71%	76%
Promocija aktivnosti nevladinog sektora	-	1%	2%	-
Skandali/konflikti	4%	6%	5%	6%

Primjer promocije nevladinog sektora i državne institucije (slika 5.1) i primjer promocije političke partije (slika 5.2)

Kultura, izbori 2020. godine i korona virus u Crnoj Gori nisu rubrike u kojima su se mogli naći tekstovi o korisnicima psihoaktivnih supstanci, iz čega se može zaključiti da probleme ove grupe ne prepoznaju političari, kao ni mediji koji bi trebalo da budu da su i korisnici psihoaktivnih supstanci bili suočeni sa određenim izazovima tokom pandemije.

U 79% (*Vijesti*) i 91% (*Antena M*) tekstova novinari koriste isključivo službene izvore informacija. Žanrovi vijesti i izvještaji zastupljeni su između 73% (*CDM*) i 84% (*Antena M*), hibridni žanrovi ne prelaze deset odsto (*RTCG*), a medijska inicijativa je izuzetno slabo zastupljena, budući da u ova četiri medija ne prelazi šest odsto analiziranih tekstova.

U analiziranim tekstovima primijećuje se zapostavljenost teme prava i problema korisnika psihoaktivnih supstanci, budući da se procenat zastupljenosti ovakvih objava kreće od tri odsto (*Antena M*) do šest odsto (*CDM*).

Uočljivo je i da se o bolesti zavisnosti ne govori kao takvoj - o poteškoćama, izazovima, liječenju itd. Najčešće su korisnici psihoaktivnih supstanci prikazani kao: prestupnici, dileri, kriminalci, kroz informacije o nesrećama... o čemu svjedoči broj tekstova: *Antena M* 72 od 77, *RTCG* 75 od 81, *Vijesti* 88 od 95, *CDM* 114 od 120 objava. Čak ni u novembru (Mjesec borbe protiv bolesti zavisnosti), ovi portali nisu prenijeli izjave, niti inicirali razgovore sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, a u toku ova četiri mjeseca nije bilo ni izjava ombudsmana.

Tekstovi u kojima su korisnici psihoaktivnih supstanci izvori informacija su zastupljeni u vrlo niskom procentu (najviše portal Javnog servisa – četiri odsto analiziranih tekstova), a porodica i prijatelji ove vulnerabilne grupe gotovo da uopšte nijesu bili zastupljeni.

Interval procenata aktuelnog događaja kao povoda tekstova na ova četiri portala nije naročito širok i kreće se od 86% (*Antena M*) i 83% (*CDM*), pseudodogađaja ima znatno manje (*Antena M* i *RTCG* 12%, *Vijesti* šest odsto i *CDM* pet odsto), dok je medijske inicijative najmanje (*Antena M* dva odsto, *RTCG* pet odsto, *Vijesti* šest odsto i *CDM* pet odsto). Aktuelni događaji kao povod teksta su obično kriminalne prirode, pa ne čudi podatak da su korisnici psihoaktivnih supstanci dominantno sporedna tema (*Antena M* 97%, *RTCG* 94%, *Vijesti* 89% i *CDM* 94%), dok je procenat zastupljenosti korisnika psihoaktivnih supstanci kao glavne teme između tri odsto (*Antena M*) i 11% (*Vijesti*)

Zastupljenost žanrova potvrđuje i nedostatak medijske inicijative budući da procenat zastupljenosti intervju varira između jedan odsto (*Antena M*) i tri odsto (*CDM*). Kratke informacije, tj. vijesti su najzastupljeniji žanr (73% na portalu *CDM* i 84% na portalu *Antena M*).

Analitički pristup pisanju tekstova u ovom periodu primijetan je na portalu *Vijesti* u odnosu na ostala tri, budući da čitaoci ovdje mogu naići na komentare/kolumne (dva odsto), reportaže (jedan odsto), dok su članci najviše zastupljeni na ovom portalu (pet odsto), a najmanje na portalu *Antena M* gdje ih upšte nema.

Podaci o stereotipizaciji u tekstovima pokazuju jednu, naizgled, pozitivnu sliku. Međutim, ovakvi tekstovi predstavljaju informacije, u kojima se navode najčešće isključivo službeni izvori (79% *Vijesti* - 91% *Antena M*) gdje nedostaje medijske inicijative, u kojima je tema dominantno promocija aktivnosti državnih institucija (Uprava policije, Kakaricka gora i sl.) i u kojima su korisnici psihoaktivnih supstanci predstavljeni kao prestupnici ili zločinci, ne mogu javnosti dati jasnu sliku o položaju i problemima ove vulnerabilne grupe, onda je ovdje riječ o indirektnoj stereotipizaciji. Ovakvo stanje, takođe, govori u prilog marginalizovanom položaju ove grupe.

Kada su u pitanju etički standardi o izvještavanju o korisnicima psihoaktivnih supstanci, može se zaključiti da su na visokom nivou. Ipak, postoje izuzeci – npr. slučaj portal *CDM* i senzacionalistički

intoniranog naslova teksta „Uhapšene dvije bezbjednosno interesantne osobe, vozili drogirani“¹ u kojem je terminologija neadekvatna i uvredljiva. Takođe, kada je riječ o terminologiji, potrebno je apelovati na nadležne organe da se u službenoj upotrebi riječ „zavisnik“ zamijeni sa „korisnik psihoaktivnih supstanci“ budući da se tako preferira i u mnogim zapadnim zemljama.

Kao sporednu ali ne i nevažnu činjenicu, važno je istaći negativnu praksu medija u kojoj se otkriva identitet osumnjičenih za zločin. Primjer ovakvog teksta je tekst sa portala *Vijesti* pod naslovom „Podgorica: Uhapšena osumnjičena (56) za uličnu prodaju droge“ u kojoj se navodi ime optužene, izvjesne M.N.²

Ovakva praksa značajno utiče na kršenje privatnosti osumnjičenih kao i na dodatno stigmatizovanje osoba koje koriste droge. Ono što je primijećeno jeste da Uprava policije, kao čest izvor medija, uvijek navodi inicijale u javnim saopštenjima ali da mediji iz svojih izvora saznaju puna imena i prezimena i nakon toga ista objave.

Zaključak

Podaci o ova četiri portala prikazuju jasnu medijsku sliku o korisnicima psihoaktivnih supstanci, budući da se nigdje nisu mogla primijetiti neka veća istupanja ili razlike u procentima. Može se zaključiti da postoji stereotipizacija na indirektnan način, da ova vulnerabilna grupa ne dobija dovoljno medijske pažnje i prostora, da se njoj ne pristupa analitički, te da je nužno osvijestiti novinare i urednike o nedostatku ove teme na crnogorskoj medijskoj sceni.

Medijskim izvještavanjem koje je zasnovano isključivo na službenim izvorima o određenim krivičnim djelima povezanim sa upotrebom droga postiže se efekat u kojem društvo stiče sliku o korisniku droga kao kriminalcu a ne kao građaninu koji živi sa hroničnom recidivirajućom bolešću tj. o građaninu kao pacijentu kojem je potrebna efikasnija zdravstvena i socijalna zaštita.

Mediji imaju odgovornost da usaglase izvještavanje činjeničnom stanju i da izvještavaju u duhu koji nije stigmatizirajući a činjenica jeste da značajan broj korisnika psihoaktivnih supstanci nema iskustva sa kriminalom.

Imajući u vidu nalaze monitoringa, može se zaključiti da kada su u pitanju izvještavanja o društveno osjetljivim temama i ranjivim grupama, nije dovoljno samo ispoštovati etičke standarde već voditi računa o balansu izvora, žanrova i formi u odnosu na korisnike psihoaktivnih supstanci.

1 Uhapšene dvije bezbjednosno interesantne osobe, vozili drogirani, Portal *CDM*, 08.08.2020. godine, Dostupno na: <https://www.cdm.me/hronika/uhapsene-dvije-bezbjednosno-interesantne-osobe-vozili-drogirani/> (datum posjete: 20.07.2021. godine)

2 Jelena Jovanović, Podgorica: Uhapšena osumnjičena (56) za uličnu prodaju droge, portal *Vijesti*, 03.06.2020. godine, Dostupno na: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/439103/podgorica-uhapsena-osumnjicena-56-za-ulicnu-prodaju-droge> (datum posjete: 19.07.2021)

Analiza sadržaja televizijskih kuća o temama posvećenim OSI

Na televizijama je objavljeno ukupno 96 priloga u kojima su se pominjale osobe s invaliditetom. Najviše priloga objavljeno je na TV *Vijesti* (41), potom na *Televiziji Crne Gore* (33), 20 je objavljeno na *TV Prva*, a svega dva na televiziji *Nova M*. Najveći broj priloga objavljen je u oktobru i decembru 2020.

Kada je riječ o žanrovima, najviše je tematskih priloga (32) i intervjua (19), pri čemu je najviše intervjua prikazano na RTCG (11 od ukupno 19), dok su neki žanrovi znatno manje zastupljeni, npr. u analiziranom materijalu zabilježena je samo jedna reportaža, koju je prikazala RTCG.

Tabela 21 - Broj priloga po žanrovima

Žanr i forma	Broj priloga
Vijest bez slike (saopštava je presenter)	2
Vijest ilustrovana živom slikom	24
Izvještaj sa događaja	8
TV paket – tematski prilog	32
Intervju	19
Javljanje uživo sa mjesta događaja	1
Reportaža	1

Prava i položaj OSI su bili glavna tema priloga (pretežno na RTCG i TV *Vijesti*), dok na TV *Nova M* i *TV Prva* veći procenat sadržaja čine prilozima u kojima se OSI samo pominju, ali se prilog njima ne bavi konkretno.

S obzirom na to da se u korpusu analiziranog materijala našla i tema parlamentarnih izbora, karakteristično je da na RTCG, *TV Prva* i *TV Nova M* nije bilo objavljenih sadržaja na ovu temu, a 10 je objavljeno na *TV Vijesti*. Slično ovoj temi, jedina dva priloga koji se bave temom korona virusa i OSI objavljeni su na *TV Prva*.

**ANALIZA MEDIJSKIH SADRŽAJA
 O TEMAMA POSVEĆENIM OSI**

Tabela 22. – Broj priloga po temama

Tema	Broj priloga
1. Prava i problemi vulnerabilne grupe	
1.1. OSI	43
2. Skandal/konflikt	3
3. Promovisanje aktivnosti državne institucije	21
4. Promovisanje aktivnosti nevladinog sektora	6
5. Promovisanje aktivnosti nevladinog sektora + OSI	5
6. Promovisanje aktivnosti državne institucije + OSI	5
7. Promovisanje aktivnosti ambasada	2
8. Izbori	10
9. Korona virus	2

Prilozi se bave raznovrsnim temama – prenose aktivnosti državnih organa, nevladinih organizacija, neki sami iniciraju teme (najviše TV Vijesti i RTCG). Informacije se prenose od različitih izvora, koji su relevantni, pa nije zabilježen primjer lažnih ili neprovjerenih informacija.

Odnos novinara je izbalansiran ili neutralan. Međutim, primijetna je česta upotreba neadekvatne terminologije: djeca sa smetnjama (u razvoju), djeca sa teškoćama u razvoju, djeca sa posebnim (obrazovnim) potrebama, djeca iz autističnog spektra, slabovidni, bez ostatka vida, lice sa teškim oštećenjem vida, autistični, ili se navode konkretne dijagnoze (pareza, paraliza). Ovu terminologiju koriste više sagovornici, nego novinari, ali se primjećuje i u njihovom diskursu.

Na primjer, u jednom od priloga u Žurnalu na TV Prva, emitovanom 30. avgusta 2020. godine, sagovornik koristi termin kojim se označavaju OSI za negativnu karakterizaciju: “...Čini mi se ponekad da smo malo autistični i da nas ne pogađaju ove cifre, a cifre govore o nama, našem ponašanju i našem odnosu prema sebi i prema drugima”.

Iz priloga se ne može jednostavno zaključiti koji model pristupa invaliditetu se koristi, pa ipak, pojavljuju se slučajevi izvještavanja u herojskom modelu (razgovor s OSI koja se samostalno kreće pomoću bijelog štapa, razgovor sa sportistkinjom s invaliditetom, razgovor s OSI koja radi u ustanovi), ili milosrdnog modela pristupa (izvještaji o poklonima uoči praznika, u kojima se navodi, npr. “kategorije djece kojiima je zaista neophodno bilo koji vid pomoći”).

U korpusu su primijećeni slučajevi kršenja novinarskog kodeksa, tj. kršenje prava na privatnost, tako što se u jednom slučaju navode podaci lakog prepoznavanja (TV Vijesti), podaci o iznosu zarade OSI

(RTCG), odnosno, potpuna identifikacija osoba o kojima se radi (TV Vijesti, Prva TV), u priložima o humanitarnim akcijama za skupljanje pomoći. U ovim priložima navode se konkretna imena i prezimena ili oštećenje osobe, a naročito je zabrinjavajuće što su predmet ovakvog postupanja djeca, kojoj u jednom od priloga na TV Vijesti nije zaštićen ni lik. Druga značajnija kršenja prava na privatnost nijesu zabilježena, što ne znači da ove negativne primjere u budućem ne treba sankcionisati i isticati kao negativne, a samim tim mijenjati i odnos prema OSI kao objektu brige i pomoći, odnosno, subjektu i nosiocu prava.

Zaključak

Konačno, može se zaključiti da je izvještavanje crnogorskih televizija o osobama s invaliditetom pretežno adekvatno, a ključna preporuka odnosi se na neophodnu što hitniju edukaciju novinara o upotrebi adekvatne terminologije i modela pristupa invaliditetu. Potrebno bi bilo u daljem raditi i na iniciranju većeg broja tematskih priloga samih televizija u različitim oblastima, s obzirom na to da u analiziranoj građi nijesu zabilježeni prilozi na teme kulture i sporta, a najzastupljeniji su bili prilozi u rubrici društvo.

Analiza sadržaja online medija (portala) o temama posvećenim OSI

Analizom je obuhvaćeno ukupno 476 priloga na četiri portala – RTCG, Vijesti, CdM i Antena M. Najmanji broj tekstova objavljen je na AnteniM (71), a najviše na CdM (151).

Kada je riječ o rubrikama, dominantno su objavljivani tekstovi u rubrikama **društvo** (353 teksta) i **politika** (104, gdje se dio tekstova objavljen u ovoj rubrici odnosio i na kategoriju parlamentarnih izbora 2020), dok je tekstova u drugim rubrikama daleko manje (npr. u rubrici **kultura** objavljeno je svega 19 tekstova, a u rubrici **crna hronika** 10 tekstova).

Sve objavljene tekstove karakteriše činjenica da osobe s invaliditetom, i kada se pominju u tekstovima, nijesu primarna tema, već se pominju usputno u tekstovima koji se odnose na druge ciljne grupe. Tako, na primjer, aktivnosti državnih institucija promovisane su 245 puta, u poređenju s pravima i problemima OSI, koji su bili primarna tema u svega 106 tekstova.

Tabela 23. - Broj priloga po temama

Tema	Broj priloga
1. Prava i problemi vulnerabilne grupe (sem OSI)	39
1.1. OSI	106
2. Skandal/konflikt	28
3. Promocija aktivnosti državne institucije	245
4. Promocija aktivnosti državne institucije + OSI	2
5. Promocija aktivnosti državne institucije + prava i problemi vulnerabilne grupe	1
6. Promocija aktivnosti nevladinog sektora	51
7. Promocija aktivnosti nevladinog sektora + prava i problemi vulnerabilne grupe	1
8. Promocija aktivnosti nevladinog sektora + OSI	6
9. Promocija aktivnosti političkih partija	23
10. Promocija aktivnosti umjetnika	2
11. Promocija aktivnosti privatnog sektora	1

U analiziranom korpusu, najviše su prisutni žanrovi vijesti i članci, nešto manje intervjua i izvještaja, dok reportaže i kolumne uopšte nijesu zastupljene.

Tabela 24. - Broj priloga po žanrovima

Žanr	Broj priloga
Vijest	455
Izvještaj	19
Intervju	9
Članak	36
Komentar/kolumna	0
Reportaža	0
Hibridni žanr	3

Autorstvo tekstova je raznovrsno – od portala na kojima se skoro nigdje ne navode imena autora ili izvori iz drugog medija (CdM – za svega dva teksta dato je ime autora, slično je i na RTCG koji daje podatke o autorima samo za tri teksta, a na portalu Vijesti ovaj broj je veći, u korist tekstova u kojima se navode imena autora (86). Pored toga, jedino na portalu Vijesti prisutni su tekstovi višestrukog autorstva i više tekstova koji su inicirani od strane samih medija.

Grafička oprema tekstova je korektna, osim što se u pojedinim tekstovima kao ilustracija uz tekst o OSI daje fotografija kolica u kojima se ne vidi korisnik, već samo točkovi ili se na ilustraciji vidi drugo pomagalo. Oprema je dominantno u vidu fotografija ili ilustracija koje asociraju na događaj, nešto manje je fotografija aktera priča.

Naslovi su dominantno informativni, nešto je manje metaforičkih, senzacionalističkih i kombinovanih i svi su u direktnoj vezi s temom, odnosno, sažeto predstavljaju sadržaj teksta, a manje pozivaju na akciju.

Tabela 24. - Tip naslova

Naslov	Broj priloga
Informativni	493
Senzacionalistički	11
Metaforički	13
Kombinovani	4
Uvredljiv	0
Diskriminišući	0

Izvori u svim medijima su raznovrsni, prisutni su i službeni i neslužbeni (predstavnici vulnerabilnih grupa).

S aspekta poštovanja profesionalnih standarda, karakteristično je **nekorektno korišćenje terminologije**: djeca sa smetnjama (u razvoju), djeca sa teškoćama u razvoju, djeca sa posebnim (obrazovnim) potrebama, djeca iz autističnog spektra, slabovidni, slijepi, bez ostatka vida, lice sa teškim oštećenjem vida, autistični, lica sa teškim autizmom...

Ovo su primarne greške u izvještavanju, a nijesu primijećene lažne ili netačne informacije, što se može smatrati pohvalnim. Specifični vidovi kršenja standarda u jednom broju tekstova ogledaju se i u otkrivanju identiteta osobe o kojoj se radi, što je naročito zabrinjavajuće u vezi s tekstovima koji se odnose na prikupljanje sredstava za liječenje ili pomoć, u kojima se daju imena, prezimena i fotografije djece.

Objavljeni tekstovi su pretežno neutralnog karaktera, a najčešći negativan prikaz osobe s invaliditetom ogleda se u njenom prikazivanju u pasivnoj ulozi žrtve (u 21 tekstu). U medijima koji su analizirani, rijetki su primjeri u kojima se u cjelosti izvještava u modelu pristupa invaliditetu zasnovanom na ljudskim pravima, a prisutni su i tekstovi koji su zasnovani na milosrdnom i herojskom modelu (naročito kad su u pitanju uspjesi OSI).

Posebno se mogu istaći primjeri neadekvatnog izvještavanja u dijelu političkih kampanja u kojima se pored korišćenja neadekvatne terminologije i pristupa vidi i nerazumijevanje fenomena invaliditeta:

“Roditelji djece sa smetnjama drže dah svaki sekund, sat, dan i godinu. U taj dah stanu sve brige, sve svakodnevne borbe i svaki neumjesan pogled, nerazumijevanje i gruba riječ, loše dijagnoze, srušeni i obnovljeni mikro svjetovi, osmjesi i nadanja, i ljubav, ljubav, ljubav i još puno ljubavi”, OSI su prikazane kao bespomoćne žrtve, “osobe koje nijesu sposobne da vode brigu o sebi”, a očigledno je i nerazumijevanje koncepta deinstitutionalizacije evidentirane na portalu RTCG u rubrici Izbori 2020. od 14. avgusta:

“Zalagaće se da ne dolazi do deinstitutionalizacije osoba koje nijesu sposobne da vode brigu o sebi”.

Zaključak

Iz analize proizilazi zaključak da je izvještavanje portala o osobama s invaliditetom adekvatno, uz potrebu povećanja zastupljenosti tema koje se tiču OSI u različitim rubrikama i u mnogo većoj mjeri primarno bavljenje njima, a ne parcijalno u tekstovima koji se odnose na druge teme ili druge vulnerabilne grupe.

Pored ovoga, od velikog značaja bi bila i edukacija predstavnika medija o upotrebi adekvatne terminologije i modela pristupa invaliditetu, što bi moglo umnogome unaprijediti kvalitet izvještavanja i doprinijeti povećanju opsega i broj tema koje se bave OSI u medijima

PREPORUKE I SUGESTIJE KOLEGA/INICA IZ MEDIJA

U želji da Priručnik bude zajednički proizvod onih o kojima se izvještava i onih koji izvještavaju, tj. onih čije se priče pričaju i onih koji/e priče pričaju javnosti, organizovali smo sastanke sa predstavnicima/ama medijskih organizacija i medija iz različitih regiona Crne Gore.

Naši sagovornici/e bili/e su: Institut za medije, portal Kombinat, Nova M, Gradska RTV, portal Zumiraj, ND Vijesti, CIN Crna Gora, portal Vijesti, Monitor, RTCG, TVCG, Pobjeda, TV Budva, Radio Tivat, portal Feral Bar, RTV Rožaje, Radio Berane, portal UI info, Centar sjevera, Radio Adriatik Đakomo i Novi poredak. Sa kolegama i koleginicama iz pomenutih medija i institucija, iz svih regiona Crne Gore, razmijenili smo mišljenja i iskustva kako bi Priručnik bio cjelovitiji i kvalitetniji.

Naše kolege iz medija smatraju da je, u cilju što inkluzivnijeg i sveobuhvatnijeg izvještavanja o manjinama potrebno:

- *Posebno objasniti termine u vezi sa OSI imajući u vidu da različiti sagovornici/e koriste termine koji su jednima prihvatljivi a drugima ne;*
- *Objasniti terminologiju koja je diskriminatorna i zašto je ne treba koristiti;*
- *Promovisati dobre prakse medijskog izvještavanja;*
- *Međusobno saradivati i objavljevati medijske proizvode koji se tiču manjinskih grupa;*
- *Sagovornike/ce tražiti u pomenutim grupama;*
- *Organizovati razgovore sa predstavnicima/ama manjinskih grupa kako bi se sami/e predstavili/e;*
- *Raditi na razbijanju mitova koji se tiču manjinskih grupa;*
- *Kreirati više medijskih proizvoda iz svakodnevnih života pripadnika/ca manjinskih grupa.*

Zajedno, manjine i mediji, treba da rade na unaprijeđivanju istraživačkog novinarstva koje će u fokusu imati perspektive manjina i njihova prava.

GLOSARIJ(UM)

U Glosarij(um)u se nalaze objašnjena značenja riječi koje su najčešće objašnjavana ili nepravilno upotrebljavane.

Romski identitet: Lični i kolektivni ponos zato što je neko lice Rom/kinja. Glavni elementi romskog identiteta uključuju vrijednost porodice (proširene), poštovanje starijih i solidarnost među članovima zajednice.

Rasa: Sva ljudska bića pripadaju istoj vrsti, ali se uprkos činjenici da ne postoji validan biološki kriterijum za podjele u rasne kategorije, termin rasa se često koristi da opiše lične fizičke karakteristike, kao što je boja kože, boja i izgled kose, crte lica i slično. Današnja naučna zajednica smatra da je podjela na rase sasvim zastarjela. Danas naučna zajednica smatra da je diferencijacija rasa zastarjela i prevaziđena.

Etnička pripadnost: Odnosi se na kulturnu i biološku pripadnost., na društvenu grupu koja dijeli zajedničku i osobitu kulturu, religiju, jezik ili slično. Ističe se kao ispravniji izraz od izraza *rasa*.

Rasna pozadina: Odnosi se na rasu, poreklo, nacionalnost, akcent i kulturno porijeklo zajedno. Pojam uključuje i religiju, hranu, umjetnost i zanat, odeću i druge kulturne običaje.

Rasizam: U pitanju je nepravedno prikriveno ili otvoreno ponašanje prema osobi ili grupi na osnovu njihove rasne pripadnosti, nejednak ili različit tretman ljudi ili grupa na osnovu pripadnosti posebnim kulturama, nacionalnostima ili religijama. Rasizam se može javiti u raznim oblicima, od osjećaja superiornosti nad drugima, preko nove forme rasizma u kojoj se naglašava prijetnja opstanka autohtone ili većinske kulture, pa sve do institucionalnog rasizma, kada institucije ne garantuju jednak tretman ili profesionalnu uslugu ljudima na osnovu njihove boje, kulture ili etničkog porijekla.

Otvoreni rasizam u medijima: Upotreba eksplicitnog i negativnog, rasistički profilisanog, jezika i očigledno kreiranje rasističkog narativa u medijskom izvještavanju.

Prikriveni rasizam u medijima: Znatno teže je otkriti prikriveni rasizam u medijskom izvještavanju, zbog upotrebe implicitnih i intertekstualnih značenja. Neke od tehnika koje se koriste su dog-whistling, ironija i dekontekstualizacija.

Dog-whistling: Posebna tehnika prikrivenog rasizma, koja postoji i u političkim strategijama, izjavama, sloganima, kao i u svim oblicima medijskog izvještavanja. Dog whistling prenosi kontroverznu, sekundarnu poruku koju razumiju samo oni koji tu poruku i podržavaju.

Anticiganizam: U pitanju je istorijski konstruisan, uporan, kompleks uobičajenog rasizma protiv društvene grupe identifikovane pod stigmom „ciganin“ ili drugim srodnim terminima, i sadrži: 1. Homogenizirajuću i esencijalističku percepcija i opis grupa romske etničke pripadnosti; 2. Pripisivanje posebnih karakteristika; 3. Diskriminišuće društvene strukture i nasilne prakse sa rasističkom pozadinom, koje rezultiraju strukturalnim nedostacima. Anticiganizam se manifestuje kao pojava mržnje, marginalizacije i progona Roma, Egipćana i Sinti u svijetu.

Diskriminacija: Svaki nepravedan ili štetan tretman, svako razlikovanje, isključivanje i ograničavanje osoba ili grupa na osnovu etničke pripadnosti, starosti, pola, političkih i religijskih ubjeđenja, kao i kulturoloških i običajnih razlika, predstavlja neki oblik diskriminatornog ponašanja i razmišljanja.

Direktna diskriminacija: Diskriminacija je direktna kada se prema nekome postupa drugačije i gore u odnosu na druge iz sljedećih razloga: starosti, invaliditeta, pola, braka ili građanskog partnerstva, trudnoće ili na osnovu toga što je porodilja, etničke pripadnosti, religijskih i političkih vjerovanja, seksualne orijentacije. Zakon jednakosti ove kategorije naziva zaštićenim karakteristikama.

Indirektna diskriminacija: Javlja se kada postoji nerazumno pravilo ili politika koja je ista za sve, ali ima nepravedan efekat na ljude sa zaštićenim karakteristikama.

Interseksijska diskriminacija: Predstavlja diskriminaciju koja se vrši na osnovu više ličnih osnova ili karakteristika /identiteta, koji djeluju neodvojivo. Kombinacija rodne diskriminacije i rasizma ostavlja ženske pripadnice romske zajednice potpuno ranjivim i podložnim za socijalna, radna i obrazovna odbacivanja i neslobodu.

Jezička diskriminacija: Predstavlja svaki nepravedan tretman koji se zasniva na upotrebi jezika i karakteristikama govora.

Uvredljivi jezik: Izrazi koji se primjenjuju u uvredljivom, pogrdom ili opscenom diskursu, a odnose se na jednu ili više zaštićenih karakteristika, prave narativ uvredljivim

i diskriminatornim.

Predrasude: Generalno negativan odnos prema pripadnicima suprotnih društvenih grupa od one kojoj neko pripada predstavlja osnovnu definiciju predrasude. Može se sastojati od tri komponente: kognitivnog ili stereotipa (na tome je predrasuda zasnovana), evaluativna ili afektivna komponenta (pozitivna ili negativna osjećanja prouzrokovana od članova druge grupe) i bihevioralna komponenta (sudjelovanje u diskriminatornom ponašanju prema članovima druge društvene grupe).

Jednak tretman: Izraz *borba za jednak tretman* je širi od *borbe protiv diskriminacije* i sugerira se kao ispravnija i pozitivnija izjava, koja upućuje na primjenu načela o jednakim mogućnostima za sve ljude bez obzira na etničku pripadnost.

Heterogenost: U pitanju je rasprostranjeni kliše *Svi su Romi isti*, usvojen u nekim slučajevima čak i kod Roma. Time se jednoj čitavoj zajednici pripisuje niz stereotipa i otežano utiče na dekonstrukciju negativnog portreta romskog naroda.

Nomadizam: Predstavlja način života ljudi koji ne žive stalno na istom mjestu, već se kreću ciklično ili periodično. Suštinski se razlikuje od migracija, koje su neciklične i uključuje potpunu promjenu staništa. Nomadizam ne podrazumijeva neograničeno i usmjereno lutanje, već se zasniva se na privremenim centrima, a dužina boravka u tim centrima zavisi od izobilja prostora i mogućnosti za upotrebu njenih resursa. U modernoj historiji, pogrešno je smatrati nomadizam kao karakteristiku romskih zajednica.

Ekološka pravda: Ova sintagma se odnosi na pojavu da su neke zajednice i grupe, osobito ljudi određene etničke pripadnosti i nižih prihoda, nesrazmjerno pogođeni okolinom u kojoj žive, nemaju pristup njenim bogatstvima i resursima i diskriminirani su u pogledu učešća u donošenju odluka vezanih za zaštitu životne sredine. Disbalans ekološke (ne)pravde je usko povezan sa zdravstvenim rizicima ljudi koji žive u nepodobnim područjima.

Ekološki rasizam: Ovaj pojam je skovan u okviru pokreta ekološke pravde i opisuje situacije u kojima su društvene grupe određene etničke pripadnosti disproportionalno izložene uticaju neke degradirane životne sredine, nad kojom se ne sprovode instrumenti očuvanja i održavanja. Ovakva diskriminatorna politika prostora ima negativan uticaj na zdravlje, znatno niži kvalitet života i dalje produbljuje nejednakosti. Efekti

su negativni uticaji na zdravlje, niži kvalitet života i dalje produbljuje postojećih nejednakosti. Ekološki rasizam nad Romima je manifestacija anticiganizma.

Multikulturalnost: Suživot različitih kulturnih grupa na istoj teritoriji.

Interkulturalnost: Kao poželjna evolucija multikulturalizma stvara se interkulturalno društvo, koje je simbioza kulturnih elemenata koji su zajednički svim grupama i onih koji su osobeni i različite i time doprinose osjećaju identiteta.

Ksenofobija: Predstavlja mržnju, strah, nepovjerenje i neprijateljstvo prema strancima i njihovim običajima, vrijednostima i navikama.

Socijalna inkluzija: Predstavlja proces poboljšanja uslova u kojima pojedinci i grupe učestvuju u društvu - poboljšanja sposobnosti, mogućnosti i dostojanstva onih koji su ugroženi na osnovu svog identiteta. Preporučuje se kao ispravniji termin od *borbe protiv isključenja*.

Integracija romske zajednice: Integracija uopšteno označava dodavanje neke kulture dominantnoj kulturi toga prostora i to tako da transformiše svojom raznolikošću i bogatstvom na bolje. Međutim sam pojam se ne može i ne treba razumjeti kao neutralan, već u krajnostima, jednoj pozitivnoj, drugoj negativnoj. Pozitivan aspekt je kada se ovaj pojam približava pojmu socijalne inkluzije, koja podrazumijeva potpuno očuvanje romskog identiteta, kulture i običaja, a negativan je kada se približava pojmu asimilacije koja podrazumijeva što veći stepen prilagođavanja dominantnoj grupi.

Romska posla: Odomaćen izraz *romska posla* poništava efekte socijalne inkluzije i predstavlja neadekvatnu pejorativnu generalizaciju koja ima za cilj da devaloralizuje običajne tekovine ovog naroda, bez tendencije istinskog razumijevanja njihove tradicije, te se samim tim mora apsolutno izbaciti iz upotrebe.

Inkluzivno portretisanje: Podrazumijeva izvještavanje koje promovira jednakost, osuđuje rasizam, prkosi rasnim stereotipima, daje glas manjinama ili ima ekvivalentnu namjeru bilo kojoj od navedenih karakteristika.

Negativno portretisanje: Izvještavanje koje ima namjeru da uvrijedi, ponizi ili zastraši čovjeka ili neku društvenu grupu na osnovu njihove etničke pripadnosti ili religijske intolerancije motivisane rasističkim razmišljanjima.

Neutralno portretisanje: Izvještavanje koje ne zadovoljava kriterijume ni inkluzivnog, ni negativnog portretisanja.

Politička korektnost: Predstavlja izbjegavanje izraza ili postupaka koji mogu izgledati kao da njima hoće da se izopšte, marginalizuju ili uvrijede ljudi koji su socijalno ugroženi ili diskriminirani. Politička korektnost podstiče političke i obrazovne promjene, pogotovo u ispravljanju historijskih nepravdi vezanih za etničku pripadnost, stalež, pol i seksualnu orijentaciju

Govor mržnje: Odnosi se na svaki uvredljiv ili prijeteći govor ili pisanje koje izražava predrasude prema određenoj grupi, posebno na osnovu etničke pripadnosti, političke, religijske ili seksualne orijentacije. Ukoliko se ostavi bez nadzora i kontrole, može ostaviti dalekosežne efekte na njegove žrtve i društvo u cjelini, stvarajući ciklus dalje diskriminacije i nasilja. Poseban oblik je *online govor mržnje*, koji ostavlja razarajuće posljedice i offline.

Aloseksualnost^{1□} - seksualna privlačnost prema drugim ljudima.

Androgene osobe – osobe koje se osjećaju i kao muškarac i kao žena ili kao nešto između.

Autoseksualnost – seksualna privlačnost prema samom sebi.

Arodne osobe – osobe koje se ne identifikuju ni sa jednim rodnom.

Bi-radoznale osobe (Bicurious) – osobe koje se ovako identifikuju nemaju jasnu predstavu o sopstvenoj seksualnoj orijentaciji ali osjećaju određenu dozu seksualne ili romantične privlačnosti prema osobama istog roda.

Cisrodne osobe – osobe koje se rodno identifikuju sa polom koji im je dodijeljen na rođenju.

Demiseksualna osoba – osoba koja osjeća seksualni afinitet samo prema osobama sa kojima je u jakoj emotivnoj vezi.

Drag king/queen - osobe koje za potrebe kulturnog performansa oblače garderobu karakterističnu za suprotnu rodnu ulogu (obično je to oblačenje prenaplašeno).

Heteroseksualnost – privlačnost prema osobama sa različitim rodnom identitetom od sopstvenog.

Homoseksualnost – privlačnost prema osobama sa istim rodnom identitetom kao sopstvenim.

Interseksualne osobe – osobe koje imaju primarne i sekundarne polne karakteristike oba pola ili polno-neodređene polne karakteristike.

LGBT saveznik/a (Ally) – ovaj termin označava sve osobe koje se bore protiv heteroseksizma, monoseksizma, opresije nad trans osobama i na taj način se zalažu za socijalnu pravdu.

Krosdres osobe - osobe čiji se rodni identitet podudara sa polom dodijeljenim po rođenju, a koji se povremeno kroz oblačenje izražavaju suprotno društvenim očekivanjima (npr. Žene koje se oblače kao muškarci iako sebe smatraju ženama).

Monoseksualnost – privlačnost prema ljudima samo jednog roda.

Multiseksualnost – kišobran termin koji označava privlačnost prema ljudima različitih rodova; uključuje biseksualnost, poliseksualnost, spektraseksualnost i omniseksualnost.

Omniseksualnost – seksualna privlačnost prema osobama svih rodnih identiteta.

Panseksualnost – razlikuje se od omniseksualnosti po tome što osoba uopšte ne primjećuje rod drugih ljudi odnosno ne obraća pažnju na njega.

Poliseksualne osobe – osobe koje osjećaju privlačnost prema osobama različitih, ali ne svih, rodnih identiteta; sinonim: spektraseksualnost.

Polirodne osobe – osobe koje imaju više od jednog rodnog identiteta.

Rodno fluidne osobe - osoba čiji se rodni identitet mijenja u zavisnosti od samog doživljaja te osobe što znači da se nekad mogu osjećati kao muškarac, nekad kao žena ili nešto sasvim treće.

Rodno nebinarne osobe – osobe koje svoj rod ne definišu kroz dijadu muško-žensko.

Skolioseksualnost – privlačnost ka osobama koji pripadaju isključivo nebinarnom spektru rodnih identiteta.

Sapioseksualnost – privlačnost prema ljudima koji su izuzetno inteligentni.

Trans/transrodne osobe – ovaj kišobran pojam obuhvata sve osobe koje se rodno ne identifikuju sa očekivanim rodnim ulogama koje su u skladu sa polom koji im je dodijeljen na rođenju, te tako obuhvata i nebinarne, rodno fluidne i mnoge druge rodne identitete.

Abilizam - Neutralan. Pod pojmom abilizma se podrazumijeva diskriminacija po osnovu invaliditeta ili pretpostavke o osobama s invaliditetom. Abilizam polazi od pretpostavke da su osobe s invaliditetom manje vrijedne i/li manje sposobne, odnosno, da je uzrok te manje vrijednosti ili nesposobnosti u oštećenju, kao ličnom svojstvu. Ovakvi stavovi i predubjeđenja dovode do diskriminacije osoba s invaliditetom zbog negativne percepcije i stavova da je oštećenje dominantno svojstvo koje uslovljava ne/sposobnosti ličnosti.

Autističan - Neadekvatan. Termin kojim se označavaju osobe s autizmom i kojim im se oštećenje pripisuje kao jedina, ili dominantna lična karakteristika. Često se koristi i kao uvreda u političkom diskursu, naročito kad se opisuje suprotna politička opcija, ili društveni fenomen koji nije u skladu s očekivanim, „prihvatljivim“ ponašanjem.

Daunov sindrom - Neadekvatan. Termin kojim se učestalo označava Daun sindrom. Termin treba izbjegavati jer sadrži posesivnu konstrukciju, pa se tako može pripisati jednoj konkretnoj osobi (u ovom slučaju ljekaru koji je prvi opisao sindrom), a ne grupi osoba s određenim ličnim karakteristikama.

Deinstitucionalizacija - Neutralan. Deinstitucionalizacija je proces prelaska sa sistema institucionalne brige na život u zajednici, uz omogućavanje i korišćenje usluga u zajednici za djecu i odrasle osobe s invaliditetom. Deinstitucionalizacija se sprovodi u cilju spečavanja izolacije i isključenosti kako u sopstvenom domu, tako i zbog rizika od smještanja u ustanovi, ili zajedno uz proces tranzicije, odnosno „izmještanja“ iz institucionalizovanog okruženja u okruženje u kojem postoje razvijeni sistemi podrške za život u zajednici/samostalan život.

Djeca s invaliditetom - Adekvatan. Termin kojim se označavaju djeca koja imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja koja u sadejstvu s različitim barijerama mogu otežati njihovo puno i efektivno učešće u društvu na osnovu jednakosti sa drugima. Prema Konvenciji, fokus treba staviti na poštovanje

razvijajućih kapaciteta djece s invaliditetom i poštovanje njihovog prava da očuvaju sopstveni identitet.

Djeca i mladi sa teškoćama u razvoju - Neadekvatan. Termin kojim se najčešće označavaju djeca s invaliditetom. Smatra se neadekvatnim jer razvoj može biti psihički i fizički, a svaki pojedinac se razvija individualno, a teškoće se ne mogu odnositi samo na svojstvo ili iskustvo djece s invaliditetom. Koristi se jer se termin invaliditet smatra negativnim i ne tumači se u skladu s Konvencijom kao razvojni društveni koncept (Vidjeti Preambulu).

Djeca s tjelesnim ili intelektualnim teškoćama - Neadekvatan. Termin kojim se označavaju djeca s invaliditetom. Proistekao je iz funkcionalnog modela pristupa invaliditetu, u kom se invaliditet posmatra samo kao lični problem pojedinca, a između oštećenja i invaliditeta se često stavlja znak jednakosti. Teškoće se ne mogu pripisati isključivo oštećenju ili invaliditetu, i imanentne su svakom ljudskom biću, stoga je umjesto ovog termina preporučljivo koristiti termin “djeca s invaliditetom”.

Djeca sa posebnim (obrazovnim) potrebama - Neadekvatan. Termin koji se koristi da se označe djeca s invaliditetom. Vodi porijeklo od kontekstualno neadekvatnog prevoda termina “special needs”, koji u stvari označava specifične zahtjeve, pa tako i specifične zahtjeve u obrazovanju, kojima se obrazovni proces prilagođava individualnim potrebama svakog učenika. Po osnovnim psihološkim principima, potrebe se dijele na primarne i sekundarne, pa upotreba ovog pojma nije ni naučno potkrijepljena. Umjesto njega je adekvatnije koristiti termin “djeca s invaliditetom”.

Djeca sa posebnim razvojnim potrebama - Neadekvatan. Termin kojim se označavaju djeca s invaliditetom. Neadekvatan je jer se zasniva na funkcionalnom modelu pristupa invaliditetu. Nije frekventan ni u zakonodavstvu, niti u medijskom diskursu, međutim, često se koristi u dokumentima različitih organizacija i institucija. Njegovu primjenu svakako bi trebalo izbjegavati i koristiti termin “djeca s invaliditetom”.

Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Neadekvatan. Kombinacija prethodno opisanih neadekvatnih termina kojima se označavaju djeca s invaliditetom. Adekvatan je termin “djeca s invaliditetom”.

Funkcionalni model - Neutralan. Riječ je o modelu pristupa prema osobama s invaliditetom koji ove osobe smatra nefunkcionalnim, odnosno ograničenim u

obavljanju osnovnih 14 životnih funkcija, i problem vidi u oštećenju koje mora da se “popravi”. Prema tome, kao ključni tretman primjenjuju se medicinska rehabilitacija i tretman fizioterapeuta, logopeda, defektologa i stručnjaka sličnih profesija. Ovaj model pristupa invaliditetu nastao je kao slijed istorijskog odnosa, posebno nakon II svjetskog rata, kada se s liječenja prešlo na rehabilitaciju i osposobljavanje funkcija koje su se opet kao i u medicinskom pristupu smatrale jednim ograničavajućim faktorima osobe (bez svjesnosti i prihvatanja odgovornosti društva).

Gluv - Neadekvatan. Termin kojim se označavaju osobe s oštećenjem sluha. Neadekvatan je jer se najčešće koristi u negativnom kontekstu, a jako često i kao uvredljiv izraz za osobu koja ne “samo da ne čuje, već ne želi da shvati” (kao u primjeru koji slijedi), čime se osobe s oštećenjem sluha dodatno stigmatizuju. Iako se u nekim zemljama insistira na ovom terminu, stav aktivista iz Crne Gore je da ipak treba koristiti termin “osobe s oštećenjem sluha”, zbog negativnog istorijskog odnosa prema ovoj grupi OSI, koji se upravo ogleda i u upotrebi terminologije. Dodatno, ne može oštećenje sluha biti jedino obilježje osobe, što ovakav termin u stvari predstavlja – dominantno obilježje osobe (kao da nema druge karakteristike i identitete).

Gluvonijem - Neadekvatan. Termin kojim se označavaju osobe s oštećenjem sluha i govora. Ovaj termin u sebi sadrži spoj dvaju neadekvatnih termina (gluv i nijem), pa je potrebno umjesto njega koristiti adekvatan termin “osobe s oštećenjem sluha i govora”.

Hendikep - Neutralan. U socijalnom modelu pristupa invaliditetu pod hendikepom se podrazumijeva situacija nejednakog položaja osobe koja se suočava s barijerama u društvu s kojima se ne suočavaju druge osobe (one koje nemaju invaliditet). Termin vodi porijeklo iz sportske terminologije gdje su se ovim pojmom označavali tereti koji se stavljaju konjima u trci kako bi se izjednačile težine konja i džokeja na startu trke, odnosno, kako bi svi imali jednake startne pozicije/mogućnosti.

Hendikepirana lica - Neadekvatan. Termin kojim se označavaju osobe s invaliditetom. Neadekvatan je jer ukazuje na podređen, pasivan položaj OSI, koje odlikuje jedino situacija hendikepa, a ne druge lične karakteristike.

Invalid - Neadekvatan. Termin kojim se označavaju osobe s invaliditetom. Vodi porijeklo iz neadekvatnih modela pristupa u kojima je invaliditet doživljavao kao tragedija i teret, a osobe s invaliditetom kao nesposobne za rad. Upravo se u Rečniku

srpskog jezika Matice srpske iz 1990, uz termin invalid nalazi odrednica “nesposoban za rad”. Termin je jako čest u svakodnevnom govoru, pa i kao uvreda, te njegovu upotrebu treba prevazići upotrebom termina “osoba s invaliditetom”.

Invaliditet - Adekvatan. Ne postoji precizna i međunarodno usaglašena definicija ovog pojma. Prema Konvenciji UN o pravima osoba s invaliditetom, invaliditet je koncept koji se razvija. Ovo znači da invaliditet zavisi ne samo od ličnih karakteristika osobe (tj. njenog oštećenja (invalidnosti)), već i od barijera u okruženju, te da je uvijek kontekstualno zavisano i istorijski promjenljiv, nadogradiv. Tendencije razvoja ljudskih prava dovode do toga da se grupe osoba koje se mogu smatrati osobama s invaliditetom sve šire posmatraju, pa će s razvojem društva i razvojem ljudskih prava i ovaj pojam evoluirati, pa samim tim njegova definicija ne može biti precizna i konačna.

Invalidno lice - Neadekvatan. Termin kojim se označavaju osobe s invaliditetom. Termin “invalidan” izvorno znači “onaj koji nema vrijednost, bezvrijedan”, pa stoga nije adekvatno koristiti ga za definisanje osoba s invaliditetom, posebno u duhu modela pristupa zasnovanog na ljudskim pravima.

Medicinski model - Neutralan. Riječ je o modelu pristupa invaliditetu, odnosno poimanja fenomena invaliditeta kao problema pojedinca koji treba riješiti i izliječiti, odnosno osobe s invaliditetom zbrinuti u kućama ili ustanovama zdravstvene i socijalne zaštite (bolnice, domovi, specijalizovani centri).

Mentalne smetnje - Neadekvatan. Ovim terminom se u većini slučajeva označava intelektualni invaliditet. Termin nije adekvatan, s obzirom na to da invalidnost ne može biti smetnja, već kod interakcije oštećenja i barijera, koje mogu postojati i u stavovima, dolazi do invaliditeta. Umjesto ovog termina treba koristiti termin “intelektualni invaliditet” ili “psihosocijalni invaliditet”, zavisno od konteksta u kom se koristi.

Model milosrđa i moralni model - Neutralan. Model milosrđa osobu s invaliditetom posmatra kao žrtvu, ishod grijeha, kaznu od boga, a rješenje vidi u samilosti i humanitarnim akcijama i angažovanju cijelog društva da pomogne, dok se invaliditet posmatra kao problem pojedinca, a ne društveni fenomen. Moralni model najčešće se primjenjuje u odnosu na žene s invaliditetom, koji ih vidi kao aseksualne ili kao nekoga ko ne može da kontroliše svoju seksualnost, pritom ih smatrajući nekompetentnim za obavljanje nekih životnih uloga koja se u tradicionalnim društvima očekuju od žena –

da budu dobre majke, domaćice, supruge...

Model zasnovan na ljudskim pravima - Neutralan. Ovaj model prvi vidi invaliditet kao društveni fenomen, u kome iskustvo invaliditeta nastaje u interakciji oštećenja i barijera.

Odrasli sa smetnjama u razvoju - Neadekvatan. Termin kojim su označene odrasle osobe s invaliditetom. Neadekvatan je jer se razvoj završava do 18. godine, pa tako odrasla osoba ne može imati smetnje u razvoju. Sve i da termin sam po sebi jeste korektan, u konkretnoj situaciji nije pravilan.

Slabovid - Neadekvatan. Termin kojim se označavaju osobe s oštećenjem vida. Nije adekvatan jer se bazira na funkcionalnom modelu.

Slabovide osobe - Neadekvatan. Slično kao i termin "slabovid", njime se označava grupa osoba s oštećenjem vida, najčešće djelimičnim. Nije adekvatan jer se zasniva na funkcionalnom modelu pristupa.

Slijepa i slabovida lica - Neadekvatan. Ovim terminima označavaju se osobe s oštećenjem vida (djelimičnim i potpunim). Nije adekvatan zbog funkcionalnog modela pristupa na kom je zasnovan, pa ga treba zamijeniti adekvatnim terminom - osobe s oštećenjem vida.

Slijepac. Neadekvatan. Termin kojim se označavaju osobe s oštećenjem vida. Ima izrazito negativan prizvuk, kojim se, kao u navedenom primjeru, u prvi plan stavlja ne samo to da osoba ne može fizički da vidi, već i nemogućnost percipiranja određenog pojma. Termin se često koristi u uvredljivom kontekstu. Umjesto njega treba koristiti termin "osoba s oštećenjem vida".

Socijalni model - Neutralan. Riječ je o modelu pristupa invaliditetu koji rješenje vidi u uklanjanju barijera na koje nailaze osobe s invaliditetom, a koje upravo nameće društvo, dok u prvi plan stavlja čovjeka, kao ljudsko biće kome moraju pripadati sva prava i slobode koje 34 drugi ljudi stižu rođenjem. Socijalni model pristupa je ujedno i odgovor protiv institucionalizacije i zbrinjavanja osoba s invaliditetom. On zahtijeva razvoj svih neophodnih politika i praksi, izjednačavanje mogućnosti od najranijeg uzrasta, razvoj servisa podrške i život u zajednici.

PRIME TIME

za manjine

PRIME TIME za manjine

Priručnik za medijsko izvještavanje o manjinskim grupama koje čine LGBTIQ osobe, osobe s invaliditetom, Romi/kinje, žene, korisnici/e i bivši/e korisnici/e psihoaktivnih supstanci.

AUTORI:

NVO 35mm

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG)

Romska organizacija "Koračajte sa nama – Phiren Amenca"

NVO LGBT Forum Progres

NVO CAZAS

ZA IZDAVAČA: NVO 35mm

DIZAJN I PRELOM: Party Factory

ŠTAMPA: Party Factory

TIRAŽ: 500 primjeraka

PODGORICA 2022.

PRIMETIME

Profesionalni, odgovorni i Inkluzivni MEDIJI

